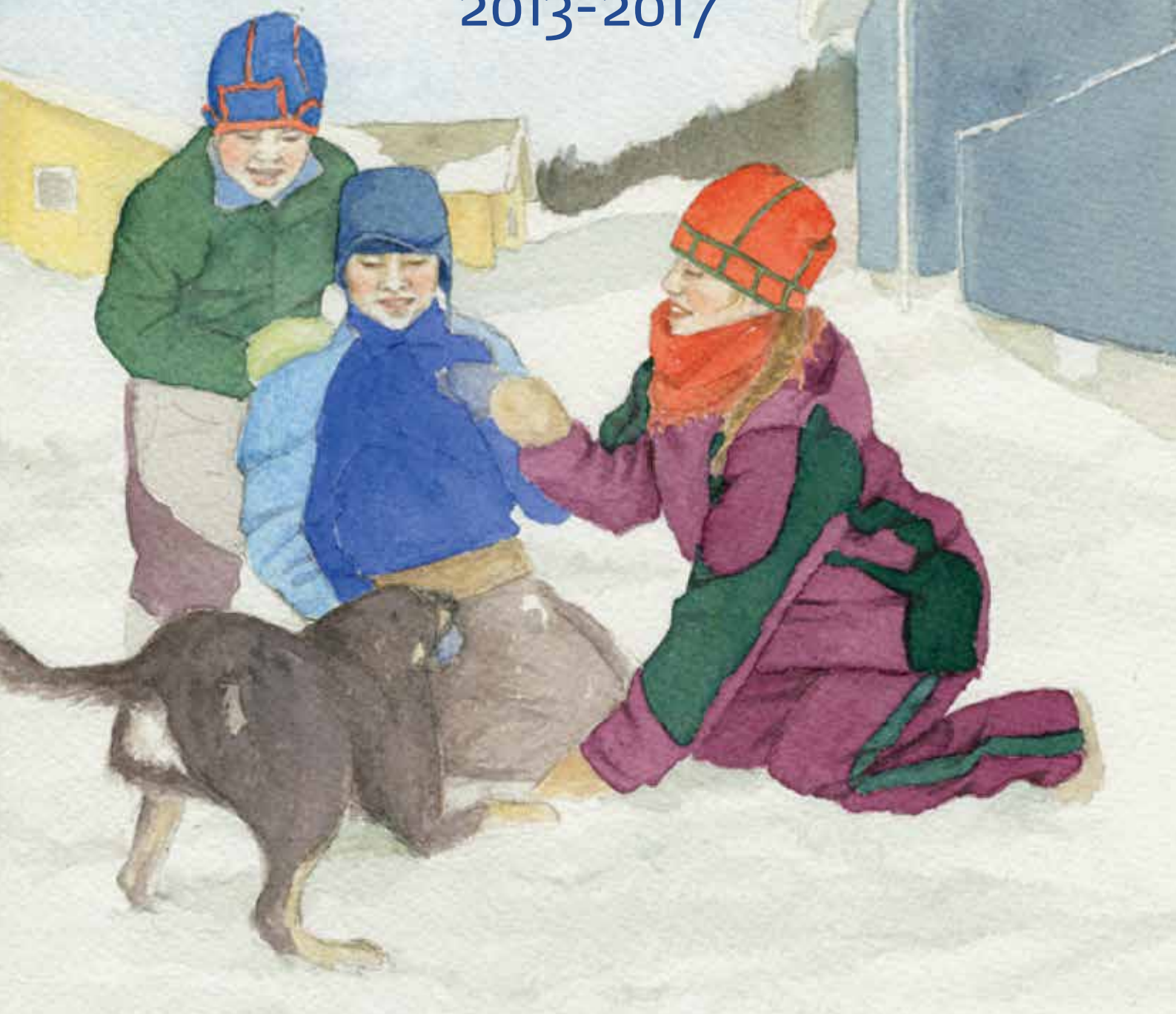

Regijovnaale dahkoesoejkesje åarjelsaemien gielese jìh kultuvrese 2013-2017

- et ansvar for **FYLKESTINGET**
i Nord-Trøndelag

AAMHTESETJAALIGE

Vårhkoaamht.dok 13/02689-5

Gïetedæjja Sigurd Kristiansen

Aamhtesejuhteme	Tjåanghkoebiejje	Aamht.nr
1 Noerhte-Trööndelagen fylhkenraerie	25.06.2013	131/13

Regijovnaale dahkoesoejkesje åarjelsaemien gïelese jïh kultuvrese 2013-2017

Fylhkenraerien raeriestimmie nænnoestæmman:

Fylhkenraerie åajvahkommes aajkojde dahkoesoejkesjisnie dåarjede, mij lea dorjesovveme goh akte vijriesåbpoe barkoe Noerhte-Trööndelagen fylhkentjïelten dïedteste goh åarjelsaemien gïelereeremedajve.

Dej råajvarimmiej gaskem mah leah Noerhte-Trööndelagen fylhkentjïelten bijre goh skuvleaaajhtere, dle sæjhta joekoen råajvarimmiem prijoriteradidh dibrehtimmien jïh formaliseradimmien bijre Kråanken jåarhkeskuvleste goh åarjelsaemien vierhtieskuvle.

Fylhkenraerie ij juvnehth aktem jïjtse saemien raeriestæjjabarkoem tseegkedh fylhkentjïelten voernges reeremisnie. Dïhte barkoe saemien aamhtesigujmie sæjhta buerebe sjïdtedh jis gaajhkh faagegoevtesh sijjien bieliem dïedteste vaeltieh.

Fylhkenraerie vuarjesje doh jeatjah råajvarimmieh mejtie dahkoesoejkesjisnie raereste goh nuhteligs raeriestimmieh, jïh fylhkentjïelten faagegoevtesh sijhtieh dejgumie vijriesåbpoe barkedh.

Fylhkenraerie lea aamhtesem gïetedamme tjåanghkosne 25.06.2013 aamhtese 131/13

Tjåanghkoegærja:

Raeriestimmiem akteraeresne nænnoesti.

Fylhkenraerien vuarjasjimmie

Dïhte buakteme dahkoesoejkesje åarjelsaemien gïelese jïh kultuvrese Noerhte-Trööndelagesne lea akte illedahke aktede 3-jaepien prosjektete mij lea tsiehkïem goerehtalleme åarjelsaemien gïelese jïh ööhpehtæmman fylhkesne. Dahkoesoejkesje raeriestimmieh åehpiedahta guktie Noerhte-Trööndelagen fylhkentjïelte byöroe ovmesse råajvarimmiejgumie vijriesåbpoe barkedh, jïh maam syjhtedassedaltesidie fylhkentjïelte byöroe utnedh gosse åarjelsaemien gïeline jïh kultuvrine barka.

Dahkoesoejkesje åejviefokusem åtna saemien gïelese jïh gïeleööhpehtæmman, jïh dan åvteste kultuvredïejvesem gïelesuarkan gaertjiedamme. Daate aaj vuesehte mej saemien aamhtesigujmie fylhkentjïelte lea barkeme dej minngemes jaepiej, jïh mov mielen mietie

gïele jïh ööhpehtimmie byöroeh äejviebarkoesuerkine årrodh fylhkentjïelten barkosne årjelsaemien aamhtesigujmie aaj tïjjen åvtese.

Daennie våaroemisnie byöroe joekoen leavloem biejedh dan vijriesåbpoe barkose dahkoesoejkesjen raeriestimmiejgujmie dejtie råajvarimmide mah Leah gielen, ööhpehtimmien jïh regijovnaale iktedimmien bijre saemien gielieherehtimmeste. Akte råajvarimmie maam byöroe sjïerelaakan åvtese buektedh lea barkoem illedh juktie dibrehtidh jïh formaliseradidh Kråangken jaarhkeskuvlen råållam goh årjelsaemien vierhtieskuvle mij dïedtem åtna årjelsaemien gielen jïh båatsoen jïh saemien vytnesjimmien åvteste.

Dahkoesoejkesje raereste goh akte bijjemes jïh prijoriteradamme råajvarimmie aktem jïjtse saemien raeriestæjjabarkoem Noerhte-Trööndelagen fylhkentjïeltesne tseegkedh. Mov vuarjasjimmien mietie dle buerebe jis gaajhkh faagegoevtesh sijjen bieliem dïedteste vaeltieh juktie saemien aamhtesigujmie barkedh. Akte saemien raeriestæjja maahta aelhkielaakan alibijine sjïdtedh, jïh heerredidh fierhte faagegoevtese sov bieliem dïedteste vaeltieh juktie saemien gielen jïh kultuvrem krööhkestidh sov dïedtesuerkesne.

Vuarjesje dahkoesoejkesjen jeatjah raeriestimmieh prijoriteradamme råajvarimmide goh vihkeles, jïh faagegoevtesh fylhkentjïeltesne sijhtieh dejgujmie vijriesåbpoe barkedh. Fylhkentjïelte sæjhta skraejriem vaeltedh, jïh laavenjostojne jïh iktedimmine viehkiehtidh juktie dahkoesoejkesjen prijoriteradamme råajvarimmieh tjïrrehtidh.

Stientje, ruffien 18. b. 2013

Terje Sørvik
fylhkenraerie regijovnaale evtiedæmman jïh
kultuvrese
(sign)

May Britt Lagesen
fylhkenraerie ööhpehtæmman
(sign)

Illustrasjonene: Ellen Sara Reiten Bientie

Bientie

Regijovnale dahkoesoejkesje åarjelsaemien gïelese jïh kultuvrese

SISVEGE

ÅENIEDIMMIE RÅAJVARIMMIELÆSTOE

1.0 AALKOE

- 1.1 Våarome
- 1.2 Stilleme/dongkeme
- 1.3 Åejvieulmie jïh bielieulmieh
- 1.4 Soejkesjen sisvegen, hammoen jïh struktuvren bijre
- 1.5 Ekonomije

2.0 VÅAROME

- 2.1 Gaskenasjovnaale latjkoeh, nasjovnaale laakh jïh politihkeles våarome
- 2.2 Fylhkentjïelten soejkesjh jïh latjkoeh
- 2.3 Dïedte jïh råállah saemien gïele- jïh kultuvrebarkosne
 - 2.3.1 Fylhkentjïelten dïedte goh regijovnaale evtiedimmieaktööre
 - 2.3.2 Fylhkentjïelten dïedte reeremedajvesne saemien gïelide
 - 2.3.3 Fylhkentjïelten dïedte saemien kultuvredaajroen åvteste
 - 2.3.4 Fylhkentjïelten dïedte goh skuvleaahtere

3.0 REGIJOVNAALE REEREME SAEMIEN AAMHTESIJSSTIE

- 3.1 Haestemh regijovnaale reeremasse saemiem aamhtesijstie
- 3.2 Haestemh saemien kultuvredaajrose
- 3.3 Haestemh saemien jåarhkeööhpehtæmman jïh geerveööhpehtæmman

4.0 RÅAJVARIMMIEBIELIE 1: RÅAJVARIMMIEH JÏJTSE GÏEHTELMIMMESNE

- 4.1 Bijjemes råajvarimmieh
- 4.2 Gïelereeremeråajvarimmieh
- 4.3 Evtiedimmieråajvarimmieh saemien kultuvredaajrose
- 4.4 Evtiedimmieråajvarimmieh saemien jåarhkeööhpehtæmman jïh geerveööhpehtæmman

5.0 REGIJOVNAALE IKTEDIMMIE SAEMIEN GÏELELÏEREHTIMMESTE

- 5.1 Siejhme saemien gïelen jïh gïelelïerehtimmien bijre
- 5.2 Daatavåarome
- 5.3 Buerkiestimmie tsiehkeste jïh haestemh
- 5.4 Daan beajjetje lïerehtimmiefaalenasse Noerhte-Trööndelagesne
- 5.5 Man åvteste saemien gïelelïerehtimmiem iktedidh?

6.0 RÅAJVARIMMIEBIELIE 2: REGIJOVNAALE IKTEDIMMIERÅAJVARIMMIEH LÏEREHTÆMMAN SAEMIEN GÏELESNE DENNIE 13-JAEPIEN SKUVLEBAELESNE JÏH JOLLEBE ÖÖHPEHTIMMESNE

- 6.1 Iktedimmiemaalle 1: Regijovnaale raeriestimmiedïenesje lïerehtæmman saemien gïelesne
- 6.2 Iktedimmiemaalle 2: Lissiehtamme biëvnesgalkeme
- 6.3 Iktedimmiemaalle 3: Åarjelsaemien lohkehtæjjaviermie
- 6.4 Jeatjah laavenjostoeråajvarimmieh: Viehkiehtidh mentovreprogrammem tseegkedh

7.0 ÅENIEDIMMIE

Illustrasjovne: Ellen Sara Reiten Bientie

Illustratööri bijre:

Meerke Krihke Leine Bientie, Måehvesne/Snåasesne byjjenamme, daelie Praahkesne orre. Åarjelsemien gieleskreejrijnie barka maangierte Röörosen tjieltesne. Aarebi illustrasjovnebarkoeh dorjeme jilleskuvlde Noerhte-jih Åarjel-Trööndelagesne (HiNT jih HiST), Fylhkenålma Nordlaantesne, Fylhkenålma Åarjel-Trööndelagesne, Åarjelsaemien maanagierteviermie Röörosen dajvesne, Daerpies Dierie /Åarjelsaemien aålmegeplalerie jih Sverresborg museum.

Ellen Sara Reiten Bientie, Jærenisnie orre Stavangeren lihke. Faagelohkehtæjja kâansten jih vytnesjimmien sisnjeli. Illustratööri barkeminie. Aarebi illustreradamme åarjelsaemien maanagærjam «Vadtese», åvteguvie saalmeheeftide "Jupmele mov ryöjnesjæjja lea", jih "Fierhten jïjjen", jih åarjelsaemien kristemeheefte.

Interregprosjekte Saemien noerh – Samisk ungdom (2010/2011), gusnie saemien noerh dokumentasjovnem darjoejin guvviej, filmen jih tjaalaldahki tjïrrh daan teman bijre «Noere daan biejjien årrodh».

Saemien Sijte Snåasesne lij prosjektetjåadtjoehtæjja dan åarjelsaemien bielien åvteste, jih prosjekteboelhken dah noerh lin learohkh Kråangken jåarhkeskuvlesne.

Guvvieh dokumentasjovnebarkoste mah leah soejkesjisie åtnasovveme leah Saemien Sijten Guvvievårhkoen, jih **Kleamma Jåma, Mats Ailo Jåma jih Piere Anta Joma leah guvvide vaalteme.**

Åeniedimmie

Noerhte-Trööndelagen fylhkentjielte aktem orre jih vijriedamme diedteråállam åadtjoeji goh regijovnaale reereme-åårgane saemien gielereeremedajvesne, mænngan goh Snåase guektiengïelen åarjelsaemien reeremetjieltine sjïditi 2008 raejeste, jih Raavrevijhken tjielte guektiengïelen sjïditi 2013 raejeste. Daan sjïekenisie dle aktem åarjelsaemien evtiedimmieprosjektem tjïrrehtamme gusnie åejvieulmie lea orreme aktem soejkesjem evtiedidh guktie fylhkentjielte jih fylhkentjielte jeatjah aktöörigujmie ektine, edtja viehkiehtidh saemien gieltem jih kultuvrem gorredidh jih evtiedidh.

Soejkesje edtja viehkiehtidh:

1. Fylhkentjielten råállam, veanhtadimmieh jih maahtoedaltese tjïelkestidh goh regijovnaale reeremeåårgane saemien gielereeremedajvesne.
2. Skuvleajahtereråállam evtiedidh, mij åejviediedtem åtna saemien jåarhkeööhpehtimmien jih geervehööhpehtimmien åvteste fylhkesne.
3. Noerhte-Trööndelagen fylhkentjielten regijovnaale diedtem vaarjelidh jih nænnoestehtedh, goh maallh evtiedidh juktie lierehtimmiem saemien gielsesne iktedidh dennie 13-jaepien skuvlebaelesne jih jollebe ööhpehtimmesne.

Regijovnaale dahkoesoejkesje åarjelsaemien gielsele jih kultuvrese våaromem vaalta gaskenasjovnaale latjkohne, nasjovnaale laakine, siejhme nasjovnaale saemiepolitihkesne jih fylhkentjielten jïjtsh soejkesjinie jih latjkohne. Soejkesje aktem siejhme bijjiguvviem vadta dej ovmesse aktööri diedteste jih råálljste saemien gielsele- jih kultuvrebarkosne. Vijriesåbpoe dle akte veelebe buerkiestimmie diedteste, guktie tsiehkïe lea daan biejjien, jih mah haestemh fylhkentjielte åtna gosse saemien aamhtesigujmie barka.

Fylhkentjielten ovmesse barkoesuerkine dle daerpies barkoem lissiehtidh juktie laakeviedteldihkie reaktah jih dam siejhme nasjovnaale saemiepolitihkem tjïrrehtidh.

Dïhte barkoe saemien aamhtesigujmie, ovmesse daltesinie dovne politihkeles jih byögkeles reeremisnie, mujvies diedteråállam åtna jih faeties ektiebarkoe.

Noerhte-Trööndelagen fylhkentjielte sæjhta dan åvteste, dennie råållesne goh faamoeaktööre jih laanten aajnehke fylhkentjielte mij regijovnaale diedtem åarjelsaemien gielereeremen åvteste åtna, skraejriem vaeltedh jih eadtjohkelaakan viehkiehtidh guktie iktedimmie jih ektiebarkoe buerebe sjïdtieh dennie åarjelsaemien gielsele- jih kultuvrebarkosne vengens, regijovnaale jih nasjovnaale daltesisnie.

Daan sjïekenisie dle daejtie råajvarimmide raereste:

1. Råajvarimmieh jïjtse giehtelimmesne
2. Regijovnaale råajvarimmieh juktie lierehtimmiem saemien gielsesne iktedidh dennie 13-jaepien skuvlebaelesne jih jollebe ööhpehtimmesne

Noerhte-Trööndelagen fylhkentjielte diedtem åtna råajvarim-miej åvteste laavenjostosne sjyöhtehe guejmiejgujmie.

Daate dïejvese diedte daennie soejkesjetjaatsegisnie joekehts sisvegem åtna, jearohke dehtie tsiehkïeste gusnie åtnasåvva.

Dejtie *Råajvarimmide jïjtse giehtelimmesne*, dle fylhkentjielte dam ellies reereles jih ekonomeles diedtem åtna juktie råajvarimmide aelkedh jih dejtie tjïrrehtidh.

Dejtie *Regijovnaale råajvarimmide* juktie lierehtimmiem saemien gielsesne iktedidh, dle fylhkentjielte diedtem åtna skraejriem vaeltedh jih ektiebarkohne jih iktedimmie viehkiehtidh, dennie råållesne goh regijovnaale evtiedimmieaktööre laavenjostosne jeatjah aktöörigujmie.

Doh jeatjah laavenjostoeguejmieh jïjtsh byjjes bihkedassh diedten jih faamoen bijre utnieh, mah leah vihtiestamme laakine jih stilleminie, mejtie hævvi tjuerieh krööhkedh. Daesnie vihkeles tjïertestidh tseegkeme jih evtiedimmie iktedimmie-maalljste sijhtieh goh prosessh juhtedh, gusnie dej ovmesse guejmiej siebriedahkebarkoe våaromem beaja laavenjostose.

Båetjïe aejkïe åarjelsaemien gielsele jih kultuvrese?

Vihkeles tjïertestidh ihkie tsiehkïe annje gierve saemien gielsele jih kultuvrese siejhmelaakan, jih joekoen åarjelsaemien gielsele, dle aaj sjollehke evtiedimmievæhtah jih vyjjegeajnoeh.

Dïhte mij tjïelkemes vuesehte evtiedimmie reaktie hæresne jåhta, lea learohkelåhkoe åarjelsaemien learohkijstie læssene mij saemien voestesgieline utnieh, jih jienebh noere åarjelsaemien eejhtegh goh evtebe boelve, jïjtsinie maanajgujmie saemiestieh hiejmiesne jih voengesne.

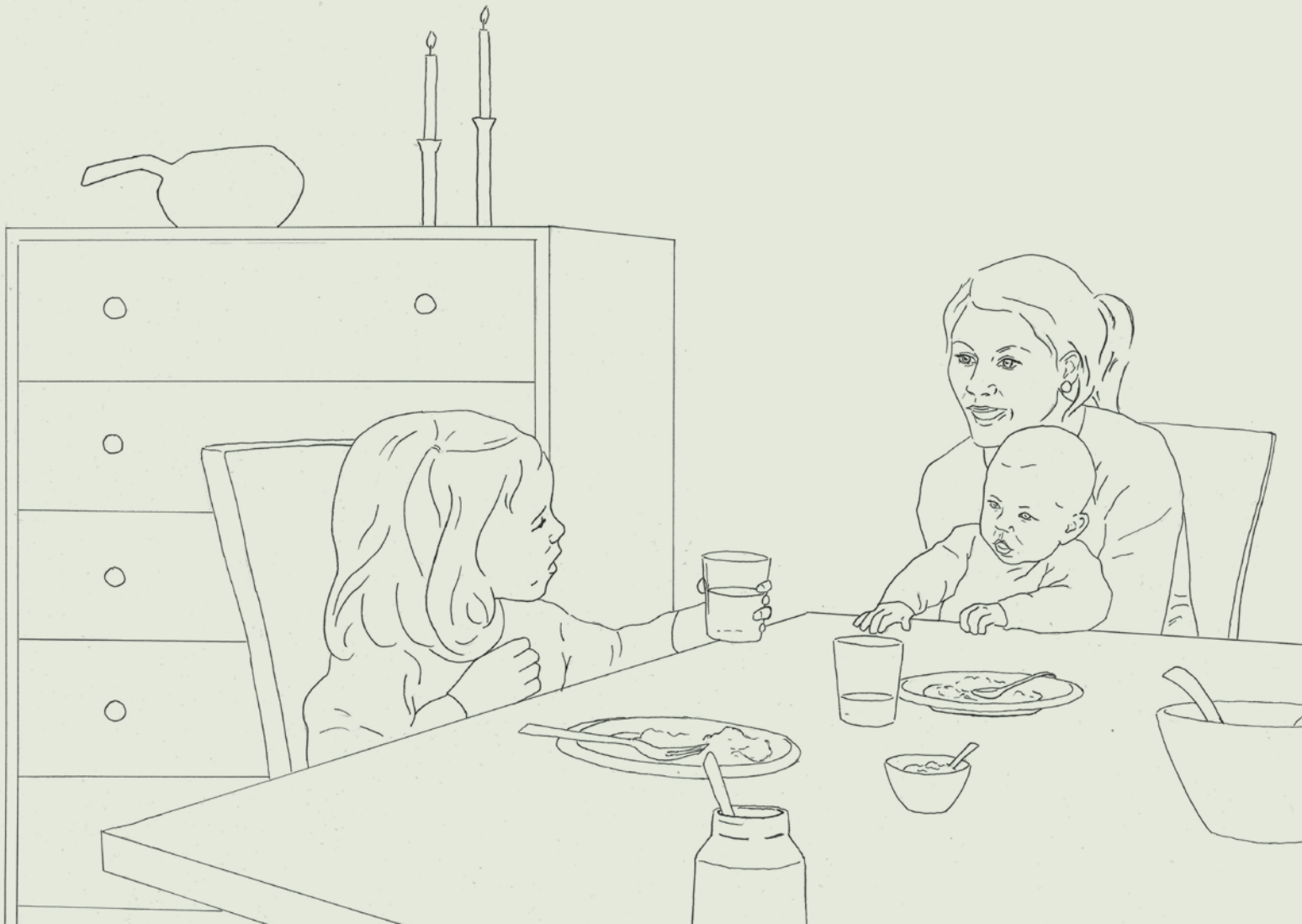
Gieltem jealajehtedh akte gaajh guhkies barkoe. Dïhte våajnoes illedahke barkoste jih råajvarimmijste mah daan biejjien dorjesuvvieh sæjhta kanne vovejnedh gosse 20 – 30 jaepieh vaaseme. Dïhte byögkeles barkoe jih mah råajvarimmieh mah veeljesuvvieh tjuerieh dejtie dååjrehtimmide nuhtjedh mejtie daan mearan dorjeme – jih mah iktemearan dorjesuvvieh.

Akte vaajtele jih hæhkoe Noerhte-Trööndelagen fylhkentjielten åarjelsaemien dahkoesoejkesjasse lea dïhte edtja viehkiehtidh laavenjostoem lissiehtidh jih annje åarjelsaemien gielen jih kultuvren gaavhtan barkedh.

RÅAJVARIMMIELÆSTOE

RÅAJVARIMMIELÆSTOE 1		RÅAJVARIMMIE JIJTSE GIËHTELIMMESNE
NR.	RÅAJVARIMMIE	AAJKOE
1.	Saemien raeriestæjjabarkoem tseegkedh fylhkentjïelten reeremisnie	Nænnoestehtedh jïh iktedidh regijovnaale reeremem saemien aamhtesijstie
2.	Gïelekonsulentem bihkedimmiedïenesjisnie nuhtjedh	Viehkïehtidh daajroem geerjehtidh, jïh gorredidh saemielaaken giïelenjoelkedassh illesuvvieh
3.	Sjïere rãajvarimmieh tseegkedh Baeniehealsoen jïh almetjehealsoen goevtesisnie	Sjïere krïevenassh saemielaaken giïelenjoelkedassine illedh
4.	Kuvsjigujmie nierhkedh åarjelsaemien teemajgujmie fylhkentjïelten aamhtesegïetedæjjide	Daajroem lissiehtidh saemien aamhtesi bijre fylhkentjïelten barkijidie
5.	Åarjelsaemien teemah sjïehtesjidh aalmeltjeveeljemelierehtimmesne Fylhkendægkan	Daajroem lissiehtidh saemien aamhtesi bijre fylhkenpolitihkeri luvnie
6.	Vuarjasjidh mejtie daerpies åarjelsaemien giïele- jïh kultuvremaahtojne muvhtide barkojde fylhkentjïelten reeremisnie	Daerpiesvoeth tjïrrehtidh og viehkïehtidh staatusem bijjiedidh åarjelsaemien maadtoste jïh maahstoste
7.	Barkoem aelkedh saemien sijjienommigujmie geajnoesjiltine	Saemien giïelem jïh saemien årromedajvh våajnoes darjodh
8.	Vijriesåbpoe barkedh sjïere rãajvarimmiejgujmie Fylhkengærjagåetien saemien kultuvreprosjektteste	Daajroesertiestimmiem åarjelsaemien giïeleste jïh kultuvreste nænnoestehtedh, jïh kultuvrelåtnose sjïehteladtedh gærjagåetine jïh skuvline
9.	Krãangken jãarhkeskuvlem åarjelsaemien vierhtieskuvline vihtiestidh	Dïedtebarkoeh jïh jearsoes maadthfinansieradimmiem tjïelkestidh
10.	Sïejhme evtiedimmiebarkoem saemien faagide jãarhkeõõheptimmesne nænnoestehtedh	1) Saemien giïelem, bãatsoem jïh duedtiem faagine gorredidh jãarhkeõõheptimmesne, jïh kvaliteetem gorredidh maajhõõheptimmesne 2) Viehkïehtidh guktie gaajhkh learohkh jãarhkeskuvlesne Noerhte-Trõõndelagesne dam vihkielommes kultuvredaajroem åadtjoeh
11.	Prosjekth tseegkedh juktie learoeveriehtieh evtiedidh jãarhkedaltessasse	Aktem ållesth digitaale learoeveriehtiem evtiedidh åarjelsaemien giïelese goh faage jãarhkeskuvlesne

Illustrasjon: Ellen Sara Reiten Bientie

RÅJVARIMMIEBIELIE 2		REGIOVNAALE IKTEDIMMIERÅJVARIMMIEH LĪREHTÆMMAN SAEMIEN GĪLESNE
12	Regijovnaale raeriestimmiedienesje åarjelsaemien lierehtæmman	Nænnoesåbpoe bĭhkedimmie saemien lierehtimmiefaalenassi bĭjre gaajhkine daltesinie
13	Nænnoesåbpoe biēvnesegalkeme åarjelsaemien lierehtimmien bĭjre	Gaajkesidie seammavyōrtēgs faalenassh åarjelsaemien giēlelierehtimmesne nænnoestehtedh
14	Åarjelsaemien lohkehtæjjaviermie	Viehkietidh learoesoejkesjevierhkiem jĭh laakeviedteldihkie reaktah dāarjedidh saemien giēlelierehtæmman
15	Mentovreprogramme learoehkidie / studentide	Giēlehaarjanimmie / ātnoe saemien giēleste aarkebiejjien soptsestimmesne

1.0 Aalkoe

1.1 Våarome

Gijren 2009 Barkoe- jñh ektiedimmiedepartemeente / BED reerenassen Dahkoesoejkesem saemien gïelese böökti.

Akten aarebi govlehtimmielaahtestimmien sjïekenisnie soejkesjeraeriestæmman Noerhte-Trööndelagen fylhkentjïelteste, dle åssjaldahke akten fylhkentjïelten åarjelsaemien evtiedimmieprojekten bijre bööti voestes aejkien. Dan åvteste Snåasen tjïelte seamma tijjen meatan sjïdti saemien gïelereeremedajvesne (2008 ræjeste), jñh fylhkentjïelte dan åvteste regijovnaale gïelereeremeåårganine sjïdti, dle prosjekte-åssjaldahke jåarhki. Akte buerkiestimmie dorjesovvi akten golmenjaepien prosjektese «Styrking av sørsamisk språk og kultur» (Nænnoestehteme åarjelsaemien gïeleste jñh kultuvreste), jñh Noerhte-Trööndelagen Fylhkenraerien bieleste akte ohtseme saadtesovvi Barkoe- jñh ektiedimmiedepartemeentese / BED bieliefnansieradimmien bijre prosjektete.

Dååjvehtasse voestes aejkien vaadtasovvi priesvesne Orrestehteme-, Reereme- jñh Gærhkoedepartemeenteste / ORD, 1.07.2009.

Projekte finansieradamme sjïdti 50 % dåarjojne Noerhte-Trööndelagen fylhkentjïelteste, seammaligke joekedamme Regijovnaale evtiedimmiegoevtesen jñh Jåarhkeööhpehtimmien goevtesen gaskem, jñh 50 % staateles dåarjoe Orresteheteme-, Reereme- jñh Gærhkoedepartemeenteste /ORD.

Tijjemierie lij aalkoevisnie 2010, 2011 jñh 2012. Men prosjekte idtji aelkieh åvtelen mietsken 2010 gaskoeh. Dan åvteste dle prosjektetalhkvem aaj guhkiedin 2013 minngemossesne.

1.2 Stilleme/dongkeme

Projekten aajkoe lij dan åvteste fylhkentjïelten ovnessie gïehtelimmiesuerkine dle daerpies aktine nænnoesåbpoebarkojne juktie laakeviedteldihkie reaktah jñh siejhme nasjovnaale saemiepolitihkem tjïrrehtidh.

Projektebuerkiestimmesne daah barkoeh lin tjïertestamme: *Projekte edtja dej ovnessie laavenjostoeaktööri diëdtem tjïelkestidh, juktie åarjelsaemien gïelem jñh kultuvrem nænnoestehtedh, soejkesjedirregh hammoedidh jñh viehkiehtidh aktine stuerebe ektiebarkojne, råajvarimmiejgujmie niërkedh, maallh evtiedidh juktie lierehtimmiem saemien gïelesne iktedidh dennie 13-jaepien skuvlebaelesne jñh jollebe ööhpehtimmesne, fylhkentjïelten råållam tjïelkestidh goh evtiedimmieaktööre suerkesne, jñh råajvarimmieh evtiedidh gusnie mahta gïelem jñh kultuvremaahtoem ektesne vuejnedh.*

Dåajvoehtimmiepriesvesne Orrestehteme-, reereme- jñh gærhkoedepartemeenteste dle joekoen leavloem biejemeprojektent foksusasse juktie lierehtimmiem saemien gïeline iktedidh dennie 13-jaepien skuvlebaelesne jñh jollebe ööhpehtimmesne. Prosjekte lea meatan goh råajvarimmie nr. 33 reerenassen Dahkoesoejkesjisnie saemien gïelide, lahtesen nuelesne « Evtiedimmieprojekte Noerhte-Trööndelagen fylhkentjïeltesne».

1.3 Åejvieuimie jñh bielieuimie

Daam åejvieuimieprojektete bieji:

Edtja aktem soejkesjem darjodh guktie fylhkentjïelte jñh fylhkentjïelte laavenjostosne jeatjah aktöörigujmie, edtja viehkiehtidh saemien gïelem jñh kultuvrem gorredidh jñh evtiedidh.

Bielieuimie:

1. Fylhkentjïelten råållam, veantadimmieh jñh maah-toedaltese tjïelkestidh goh regijovnaale reeremeåårganine saemien gïelereeremedajvesne.
2. Skuvleaajhtereråållam evtiedidh man åejviediedte leah saemien jåarhkeskuvle jñh geerveööhpehtimmie fylhkesne.
3. Noerhte-Trööndelagen fylhkentjïelten regijovnaale diëdtem gorredidh jñh nænnoestehtedh, maalleevtiedimmien tjïrrehtidh juktie lierehtimmiem saemien gïelesne iktedidh dennie 13-jaepien skuvlebaelesne jñh jollebe ööhpehtimmesne.

1.4 Soejkesjen sisvegen, hammoen jñh struktuvren bijre

Stilleme jñh ulmie dan soejkesjebarkose leah vijries, juktie dihte fylhkentjïelten joekehts råållam jñh diëdtebarkoeh saemien aamhtesidie feerhmie. Dan åvteste dle daerpies orreme såemies diëjvesh jñh raasth tjïelkestidh:

«Åarjelsaemien gïelem jñh kultuvrem nænnoestehtedh» mahta aalkovistie gaajh jïjnje årrodh. Kultuvrebielie daennie dahkoesoejkesjisnie leah ektiedamme dan kultuvrese mij lea gïelen bijre, jñh Evtiedimmieråajvarimmieh saemien kultuvredaajrose leah gaertjiedamme dejtie råajvarimmide gusnie gïele jñh kultuvremaahtoe ektesne vuajnalgieh.

Vijriesåbpoevihkeles tjïertestidh fylhkentjïelten råålla jñh diëdte goh regijovnaale evtiedimmieaktööre ij leah akte sjïere diëdte Regijovnaale evtiedimmiegoevtesasse /REG. Gaajhkh goevtesh/etaath fylhkentjïelten gïehtelimmesne aktem diëdtem utnieh regijovnaale evtiedimmie hoksedh jïjtsh diëdtesuerkine. Daennie soejkesjetjaatsegisnie dle dan åvteste fylhkentjïelten diëdte regijovnaale evtiedimmien åvteste

Guvvie: Meerke Krihke Leine Bientie

átnasovverne goh akte siejhme vâarome jih aalkove saemien evtiedimmiebarkose dej ovmessie dïedtesuerkiej sisnjeli.

Pryöverne dahkoesoejkesjem tjyölkehke jih eensie darjodh, jih seamma tïjjen vuesiehtidh man vijries jih gellielaaketje daate aamhtesesuerkie lea. Dan ávteste meatan vaalt-eme mij gaskenasjovnaale jih nasjovnaale latjkojne, laakine jih soejkesjinie tjáádtje, jih siejhme nasjovnaale saemiepolitihkesne.

Vijriebasse dle tjoevkesem biejemie dejtie haestie-midie mah leah barkosne saemien aamhtesinie jïjtse giehtelimmesne, jih ráálllesne goh regijovnaale dïedteaktööre saemien lierehtæmman.

Dahkoesoejkesjem dorjeme naemhtie guktie dïhte joekehtse daej göökte ráállaj gaskem vâajnoes sjædta, maam aaj vuajna [RÁAJVARIMMIEBIELESNE 1](#); ráajvarimmieh jïjtse giehtelimmesne, jih [RÁAJVARIMMIEBIELE 2](#); regijovnaale iktedimmieráajvarimmieh saemien gielelierehtæmman abpe ööhpehtimmesne.

Ulmie lea orreme aktem dan tjïelke dahkoesoejkesjem buektiehtidh goh gâarede, guktie dïhte maahata akte eensie, tjïrrehtihks jih giehtjedihks dïrrege sjïdtedh Noerhte-Trööndelagen fylhkentjïelten regijovnaale reeremasse áarjelsaemien gieleste jih kultuvreste.

Vijriebasse akte ulmie soejkesje maahata akte vâarome árrodh gosse edtja Noerhte-Trööndelagen laavenjostoelatjkoeh Saemiedigkine jârrelidh.

1.5 Ekonomije

Dahkoesoejkesjen ulmien mietie, mij lea juakeme gelline bielie, dle dah ovmessie ráajvarimmieh sijhtieh ekonomeles konsekvensh vedtedh, uvtemes dejtie sjïere dïedtesuerkide sisnjeles jïjtse giehtelimmesne. Dïhte stööremes maaksoepáaste sæjhta hævvi árrodh aktem

saemien raeriestæjjabarkoem tseegkedh fylhkentjïelten reeremisnie. Seamma tïjjen dle dáájrehtamme akte dagkeres barkoe sæjhta vierhtieátnoem iktedidh jih dam aaj radtjoestidh. Raeriestæjjabarkoe sæjhta hævvi vienth orre prosjektevierhtieh buektedh jih lissiehtamme darjomh.

Gielevierhtieh Saemiedigkeste maaksa mahte állesteh dejtie ráajvarimmide mah leah ektiedamme Saemielaaiken gieledenjoelkedasside jih fylhkentjïelten guektiengielevoetebarkose.

Dah raeriestamme ráajvarimmieh juktie saemien faagh jáarhkeööhpehtimmesne jih geervelierehtimmesne nænnostehtedh, leah uvtemes vihties dïedteráállah sjïehtesjidh, jih daan tjïrrh aktem jearsoesábpoe jih vielie daajroes staateles maadthfinansieradimmieh ávtese.

Fylhkentjïelten bieleste dle annje vihkeles sjïehteladtedh fleksijbele öörnegidie, guktie saemien lohkehtæjjah maehtieh bielieh sijjen ööhpehtimmiebarkojste evtiedimmiebarkose náhtadidh, goh learoevierhtieevtidimmie, viermiebarkoe, maahtoelutnjeme jih plearoe. Joekoen áarjelsaemien dajvesne, gusnie learohkeláhkoe naa jïjnem joekehte jaepeste jaapan, dle gaajh vihkeles dovne kvaliteeten jih sisvegen gaavhtan lierehtimmiefaalenassesne saemien learohkidie, lohkehtæjjah áadtjoeh dovne evtiedimmiebarkojne jih ööhpehtimmine giehtelidh, jih akte vâarome sjædta jieniebidie lohkehtæjjide jih jearsoesábpoe seehtemetsiehkieh saemien lohkehtæjjide.

Gosse lea fylhkentjïelten ráállan bijre goh regijovnaale tjáádtjoehtæjja saemien lierehtimmieh ávteste, dle dah ekonomeles konsekvensh sijhtieh viedteldihkie árrodh iktedimmieráajvarimmide mejtie jeatjah aktöörigujmie átna. Man stoerre fylhkentjïelten finansieradimmie sæjhta árrodh, sæjhta jearohke árrodh gie dam byjjes diedtem átna jih áeliedimmieh aktöóri gaskemsh mej bijre seamadieh mænngan.

2.0 Váarome

Daennie kapihtelisnie akte ánehks buerkiestimmie barkoeváaroemistie saemien aamhtesidie, naemhtie gaskenasjovnaale latjkojne, nasjovnaale laakine jìh sijehme saemiepolitihkesne tjáádtje. Akte sjìere állermaehteme fylhkentjìelthen latjkoe- jìh soejkesjevierhkeste.

Virjiesábpoe dle vuesiehtibie guktie dièdte jìh ráállah leah joekedamme joekehts reeremedaltesi gaskem; Staate, Saemiedigkie, fylhkenálma, fylhkentjìelth jìh tjìelth.

Minngemes mearhketje kapihtelisnie vuesiehtibie dejtie dièdelaavenjasside mah leah fylhkentjìelthen ovnessie ráállide ektiedamme; goh regijovnaale evtiedimmieáktööre, regijovnaale saemien gielereeremeáårgane, regijovnaale kultuvreaktööre jìh goh skuvleaajhtere mij dièdtem átna saemien jáarhkeööhpehtimmien jìh geervelierehtimmen ávteste.

2.1 Gaskenasjovnaale latjkoeh, nasjovnaale laakh jìh politihkeles váarome

Nöörje áeliedimmieh átna gaskenasjovnaale latjkoeh tjìrrh, goh ILO-konvensjovne nr. 169, Aalkoealmetji jìh tjìertealmetji bijre jìjtjeraarehke staatine jìh Dihte europejen sjìehtedimmie regijovne- jìh unnebeláhkoe gièlidelide (Unnebeláhkoe gièles sjìehtedimmie).

Europarádets minoritetssprákpakt forplikter statene til samarbeid blant anna på opplæringsområdet. I denne pakten heter det om sørsamisk språk:

".....daate gièle lea gaajh hávhtadihks jìh dan ávteste daerpies faahketji ráajvarimmiejgumie ihke gièle edtja guhkiebasse jìeledh Nöörjesne. Daerpies ulmiestuvrelth dáarjohne jìh orrestimmeles vukiejgumie mah leah dan áarjelsaemien sjìere tseahkan sjìehtedamme. Moenehtse aaj tjìerteste ihke vihkeles sveerjen áejvieladtjigumie laavenjostedh, juktie áarjelsaemiej tsiehkiem nænnoestehtedh".

Maadthlaaken § 110 A jìh Saemielaake lea dihte nasjovnaale reaktaváarome reerenassen saemiepolitihkese. Saemielaaken gièlenjoelkedassh faamoem utnieh gaajhkine byögkeles reeremeáårganinie, voenges jìh regijovnaale, mah dienesjh vedtieh almetjidie reeremedajvesne saemien gièlese.

Lìerehtimmie reaktah saemien gièlesne reaktaváaromem utnieh **Ööhpehtimmielaakesne**.

Reerenassen politihkeles váarome saemiepolitihkese lea váajnoes **St.bievn. nr 28 (2007-2008) Saemiepolitihke**, gusnie daejtie haestiemidie tjuvtjede:

"Dan ávteste maanagierte barkijh, lohkehtæjjah, learoegær-jatjaelijh, jarkoestæjjah, toelkhk, almetjh saemiengièlen maahtojne healsoe- jìh sosijaalesuerkesne, jìh jìjnjh jeatjah siebriedahkesuerkine fáåtesieh, dle vihkeles prinsihph saemiepolitihkesne jìh laakeviedteldihkie reaktah eah illesovh... Haesteme ávtese sæjhta árrोध dam bööremes dáårrhehtimieváaromem árrøji luvnie sjugnedidh, jìh skreejredh ihke jienebh saemiengièlen ööhpehtimmiem vaeltieh gaajhkine daltesinie".

I Regjeringas **Handlingsplan for samiske språk (2009)** legges grunnlaget for en bred og langsiktig innsats på tvers av sektorer og forvaltningsnivåer.

2.2 Fylhkentjìelthen soejkesjh jìh latjkoeh

Noerhte-Trööndelagen fylhkentjìelthen politihke saemien gièlese, jìliemasse jìh kultuvrese edtja gaskenasjovnaale aalkoealmetjereaktah jìh nasjovnaale laakeváaromem betnesne utnedh, jìh nasjovnaale samiepolitihken mietie árrोध.

Laavenjostoelatjkoen tjìrrh Saemiedigkine 2010-2013 dle Noerhte-Trööndelagen fylhkentjìelte, Nordlaantine, Áarjel-Trööndelagine jìh Hedmaarhkine ektine, tjìrkeme aktem "eadtjohke meatandièdtem vaeltedh juktie gorredidh jìh evtiedidh dam saemien kultuvrem jìh siebriedahke jìeledem".

Jeatjah regijovnaale soejkesjevierhkh mah leah saemien aamhtesi bijre Noerhte-Trööndelagesne leah: Fylhkenbieliesoejkesje Sisnjelds Nåamesjevuaman 2009-2012, Regijovnaale evtiedimmieprogramme 2011 jìh Regijovnaale soejkesjestrategije 2012-2016.

Fylhkentjìelthen reereme saemielaaken gièlenjolkedassijste stuvresávva Laavenjostoelatjkoste gaskem Saemiedigkiem jìh Noerhte-Trööndelagen fylhkentjìelthen átnoen bijre guktiengìelevoetevierhtijste 2012-2014.

2.3 Dièdte jìh ráállah saemien gièlebarkosne jìh kultuvrebarkosne

STAATE

Staate dam bijjemes dièdtem átna ihke learohkh maadhööhpehtimmesne reaktam áádtje lìerehtimmiem áadtjodh saemien gièlesne, saahnt gusnie árrøeminie, jìh ihke lìerehtimmie learoesoiejkesjevierhken mietie vadtsávva.

Staateles etaath goh reerenassen darjoje áårganh aktem sjìere dièdtem utnieh saemien utniji reaktajearsoesvoetem vaarjelidh, jìh krööhkedh byögkeles dienesjh leah saemien árrøji gièle- jìh kultuvremaadtose sjìehtedamme.

Guvvie: Saemien Sijten guvvievåarhko/guvvievaeltije: Kleamma Jáma

Orrestehteme-, reereme- j̄ih gærhkoedepartemeente (ORD) dam bijjemes iktedimmiedtem átna staateles saemiepolitihken ávteste. ORD sæjhta biejjieöörnegasse biejedh guktie saemien utnijh dam byögkeles reeremem j̄ih d̄ienesjidie dáájrieh. Edtja áajvahkommes saemiej j̄ih saemie-stæjjah utniji daerpiesvoeth sjiehtesjidh dan siejhme byögkeles dienesjefaalenassese. Daate sæjhta jiehtedh siejhme trájjesöörnegh j̄ih reeremeáárganh byöroeh öörnegidie gorredidh mah dovne saemiej j̄ih jeatjah árroji bijre.

ORD aaj áejviediedtem átna reeremen ávteste gieljenjoelkedassijste saemielaakesne, j̄ih reerenassem barkoem unnebeláhkoesjiehtedimmie iktedidh

ORD fierhten jaepien aktem staatusem áehpiedahta ráajvarimmide Dahkoesojkesjisnie saemien gieľide.

Maahtoedepartemeente lea tjáadtjoehtæjja liehtimmi-esuerkien ávteste saemien gieľide dovne maanagiertesne, maadthskuvlesne, jáarhkeskuvlesne j̄ih jollebe ööhpehtimmesne.

Jeatjah gaavhtan dah ovmessie faagedepartemeenth d̄iedtem utnieh skraejriem vaeltedh j̄ih saemiepolitihkem tj̄irrehtidh sijjen sektovri sisnjeli (vuartesjh Váarometjaatsegem, lissietjaaleg nr. 4).

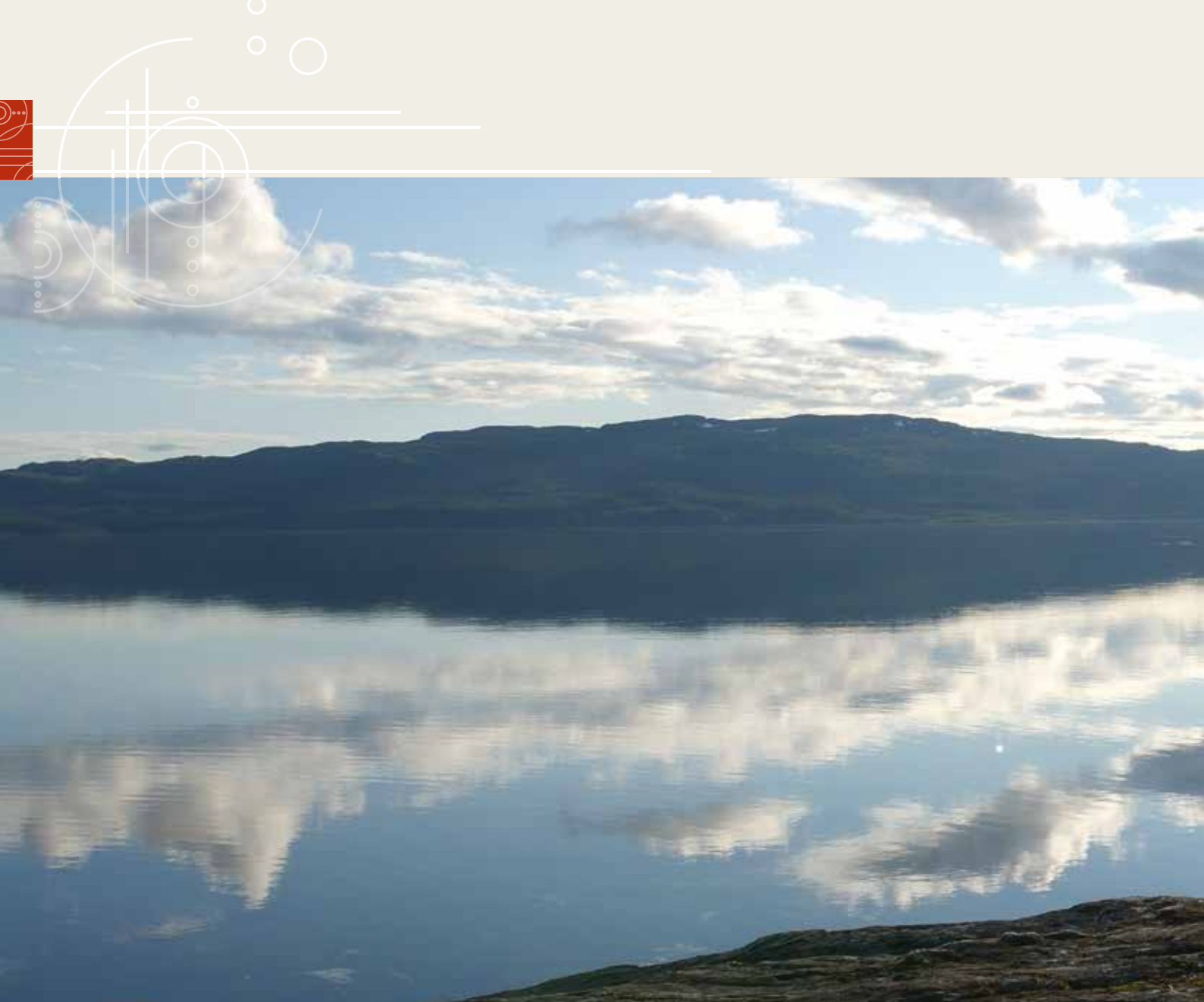
SAEMIEDIGKIE

Staaten j̄ih Saemiedigkien d̄iedte hoksedh siebriedahke

dam daerpies maahtoem áádtje, guktie laakeviedteldihkie reaktah gieľeliehtæmman maehtieh illesovvedh.

Saemiedigkie gaskem jeatjah d̄iedtem átna daej laavenjassi ávteste:

- learoesojkesjh saemien learoehkidie maadthskuvlesne, j̄ih saemien gieľese j̄ih sj̄iere saemien faagide jáarhkeööhpehtimmesne
- mieriedimmieh darjodh saemien sisvegen bijre dejnie ov-messie faagesuerkine
- pedagogeles bihkedimmie j̄ih bievnesh saemien lie-rehtimmien bijre
- hoksedh learoevierhtieh gáávnesieh mah Leah hijven kvaliteeteste
- vierhtieh reerie juktie learoevierhtieh evtiedidh
- beavna, j̄ih learoevierhtieh skuvľide j̄ih maanagiertide láájkede
- stipendeöörnegh reerie ööhpehtimmien sisnjelen
- j̄ijtse budsjedtepáaste mij edtja reereles vierhtieh maeksedh, j̄ih maaksoeh dorjemassese j̄ih learoevierhtievtiedæmman
- vierhtieh/dáarjoeh joekede daase; giehtelimmie, pedagogeles materijellem darjodh, gieľeliehtimmie j̄ih bievneme,- evtiedimmie- j̄ih bihkedimmiebarkoe saemien maanagiertine, j̄ih maanagiertine saemien maanajugjmie

Guvvie: Meerke Krihke Leine Bientie

FYLHKENÅLMA

Siejhme d'iedte:

- Fylhkenålma dam juhtije vaaksjomediedtem átna ihke lierehtimmie lea siejhme laaki j'ih njoelkedassi mietie (ööhpehtimmielaake §§ 6-2 j'ih 6-3).
- Fylhkenålma edtja laavenjostosne Ööhpehtimmiedi- rektovraatine jaepiej 2009-2014 vaaksjodh guktie tj'ielth j'ih fylhkentj'ielth saemien learoehki reaktah tj'irrehtieh ööhpehtimmielaaken mietie.
- Fylhkenålma maanagierteapolitihkem tj'irrehte maanagier- telaaken mietie.
- Fylhkenålma edtja bievnedh j'ih bihkedidh saemien learo- hki reaktan bijre lierehtimmiem áadtjodhálllesth saemien gielesne. Daate sæjhta jiehtedh Fylhkenålma tjuerieh hoksedh skuvleaaajhter daajroem utnieh njoelkedassi bijre dovne dan stieresne ööhpehtimmien j'ih maajhööh- pehtimmien
- bijre (vuartesjh Maadhtj'aatsegem, lissietjaalege nr. 4).

Sj'iere d'iedte:

- Saemien gieien reeremedajven sisnjelen dle fylhkenålma edtj'ieh gieienj'oeelkedasside tj'irehtidh saemielaakesne, v. saemielaaken kap.3.
- Fylhkenålma Nordlaantesne aktem nasjovnaale iktedimmiediedtem áádtjeme áarjelsaemien gieieleierehtimmien áveste Nöörjesne. Daate d'iedte sæjhta jiehtedh áarjelsaemien learohkh maadthskuvlesne edtj'ieh sijjen reaktah áadtjodh viehkine maajhööhpehtimmeste, j'ih hoksedh iktedimmie j'ih evtiedimmie faalenasseste áarjelsaemien lierehtimmesne leah reaktaj mietie.
- FA Nordlaante átna sov sj'iered'iedte lea uvtemes maanagiertine j'ih maadthskuvline, j'ih ij dan j'ijnje jáarhkeskuvline.
- Gosse lea siejhme faalenassi/ráajvarimmiej bijre mejtie FA Nordlaantesne stuvrie, goh gieleseminaarh,

- viermiebarkoe, maahtoelutnjeme, evtiedimmiebarkoe maajhööhpehtimmiefaalenassine jih plearoeh, dle jáarhkeskuvlh jih fylhkentjielth meatan vaaltasuvvieh seammalaakan goh tjielth, maadthskuvlh jih maanagiërth.

FYLHKENTJIELTH

Siejhme dïedte:

Fylhkentjielth dïedtem utnieh lierehtimmiem vedtedh saemien gielesne jáarhkeskuvlesne jih geervelierehtimmesne

Sjïere dïedte:

Mænngan Snåase jih Raavrevijhken tjielth meatan sjïdtin reeremedajvesne saemien gielese, dle dovne tjielten jih regijovnaale reeremeåarganh Noerhte-Trööndelagesne aktem vijriedamme dïedtem åådtjeme dan åarjelsaemien gielen åvteste.

Laavenjostoelatjkoen tjïrrh Saemiedigkien jih fylhki gaskem Nordlaante, Noerhte-Trööndelage, Åarjel-Trööndelage jih Hedmaarihke, dle guejmieh gaskem jeatjah dïedtem vaalteme dan åvteste, sitaate:

- ... hoksedh ihke buerebe daajroes åvtese, jih lissiehtamme staateles dåarjoeh fylhkentjïeltide jih tjïeltide juktie Daajroelutnjemem saetniedehtedh
- ... staaten jih tjïelten åejvieladtjh meatan vaeltedh daennie barkosne

TJIELTH

Siejhme d'iedte:

Tjielth aktem vihkeles rãállam utnieh juktie saemien gielem jih kultuvrem nænnoestehdedh gaajhkine dajvine gusnie saemieh årroeh.

Gaajhkh tjielth d'iedtem utnieh lierehtimmiem faalehtidh saemien gielesne saemien learoehkidie maadthskuvlen daltesisnie

Tjielth edtjeh aaj **sjiehteladtedh ihke** saemien maanah maehtieh gorredidh jih evtiedidh sijjen gielem jih sijjen kultuvrem.

Reaktavãaroemisnie *Laakesne maanagierti bijre dle Mieriedimmiem mieriesoejkesjen bijre maanagierten sisvegasse jih laavenjasside nænnoestamme* (faamoem åadtjoeji 1.08.2006)

Mieriedimmesne tjierteste saemien maanah dãarjoem daarpesjeh juktie sijjen gielem jih sijjen kultuvrem vaarjelidh jih evtiedidh, saeht gusnie laantesne årroeminie jih birrie daate edtja nænnoestimmesne bãetedh juktie saemien maanaj identiteetem nænnoestehdedh, gielen jih saemien kultuvren tjirrh.

Sjiere d'iedte:

Tjielth saemien gielereeremedajven sisnjelen d'iedtem utnieh lierehtimmiem saemien gielesne faalehtidh saemien learoehkidie maadthskuvledaltesisnie. Tjielte aaj d'iedtem åtna **hoksedh saemien maanah aktem maanagierte faalesnassem utnieh mij saemien gielem jih kultuvrem betnesne åtna**. Maanagierte aajhtere d'iedtem åtna ihke maanagierte dam daerpies mahtoem åtna juktie laaki jih mieriedimmiem mietie giehtelidh.

Tjielth mah Leah saemien reeremedajven sisnjelen, aktem sjiere d'iedtem utnieh bievnesh jih dienesjh saemien årroejidie faalehtidh saemielaaken gielenjoelkedassi mietie.

2.3.1 Fylhkentjielten d'iedte goh regijovnaale evtiedimmiaktöore

Goh aarebi neebneme dle fylhkentjielth aktem jijtjeraarehke d'iedtem utnieh gaskenasjovnaale latjkoej jih nasjovnaale saemiepolitihken mietie barkedh, dãjpeles politihken jih dãjpeles rãajvarimmiej tjirrh regijovnaale daltesisnie. *St.bievn, nr 28 Saemiepolitihke, kap. 6 Saemiepolitihke tjieiltine jih fylhkentjietline, tjåådtje gaskem jeatjah:*

... Fylhkentjielth aktem sjiere d'iedtem utnieh regijovnaale evtiedimmiem åvteste, aktene gamte goerkesisnie. Akte eadtjohke barkoe regijovnijste saemien dajvine sæjhta hoksedh saemien siebriedahkejelede reerenassen politihken mietie evtiesåvva. Goh vãarome, dle dovne tjielten jih

fylhkentjielten åejvieladtjh dam seamma d'iedtem utnieh goh staateles åejvieladtjh, dejtje gaskenasjovnaale d'iedtiede jih nasjovnaale reaktam tjirrehtidh saemide Nöörjesne... Staate d'iedtem åtna mierietsiehkies åvteste mah darjoeh guktie daate d'iedte mahta gorresovvedh.

... Saemien kultuvre, jieleme jih siebriedahkejelede (...) maehtieh gorresovvedh jih evtiesovvedh akten eadtjohke jih voerkes soejkesjimmien tjirrh tjieiltine jih fylhkine.

Reerenassen Dahkoesoejkesje saemien gielide (2009) aaj bihkedassh vadta fylhkentjielti rãållese goh regijovnaalepolitihkeles aktöörh:

... Sijjen laavenjostoeletjkoej tjirrh Saemiedigkine, dle fylhkentjielth Finnmaarkhesne, Tromsesne, Nordlaantesne, Norrhte-Trööndelagesne, Åarjel-Trööndelagesne jih Hedmaarkhesne d'iedtem vaalteme juktie saemien gielem, kultuvrem, siebriedahkejelede jih saemien jielemh fylhkine nænnoestehdedh. Ihke daate barkoe edtja dan ållesth rãajvarimmieh buektedh goh gãarede, dle vihkeles fylhkentjielth eadtjohkelaakan Saemiedigkine, tjieiltine jih staaten giehtelimmine berkieh soejkesjimmesne.

Reeremereformen tjirrh dle jijnjh barkoeh staateste sertiestuvvieh regijovnaale almetjeveeljeme daltesasse. Reerenasese akte ulmie saemien tsevtsemefaamoe jih meatannænoestimmie dejtje rãajvarimmide mah aarebi lin akte fãantoe man åvteste Saemiedigkie jih staate edtjin rãåresjidh, eah nãakebe sjidh reformeste. Stoorredigkiebievnese joekehts alternatijvh buakta juktie saemien iedtjh fylhkentjietline vaarjelidh, dejnie suerkine mah staateste sertiestuvvieh. Dasesnie neebnesåvva joekoen Laavenjostoeletjkoeh fylhkentjielti jih Saemiedigkien gaskem, gusnie Saemiedigkie nuepiem åådtje prosessh tsevtsehdh regijovnaale daltesisnie.

Daalelje Laavenjostoeletjkoe Saemiedigkien jih åarjelsaemien fylhkentjielti gaskem (2010-2013) vãaroemasse beaja

... saemien kultuvre jih siebriedahkejelede Leah deadtoven nuelesne dehtie nöörjen stoorresiebriedahkeste gellielaakan. Mahta dan vööste barkedh akten eadtjohke jih voerkes soejkesjimmien tjirrh fylhkendaltesisnie. ...tjuara saemien kultuvre, jielemeåtnoem jih siebriedahkeevtiedimmiem sjiehteladtedh naemhtie guktie dah soejkesjeprosesh eah hãvhtadamme sjidh, men evtiedimmienuepieh åadtjoh.

Vijriesåbpoe Laavenjostoeletjkosne tjåådtje fylhkentjielten rãállan bijre goh regijovnaalepolitihkeles aktöore:

– Latjkoe edtja viehkiehtidh åarjelsaemien dajvem evtiedidh nasjovnaale saemiepolitihken jih gaskenasjovnaale åeliedimmiem mietie

- Fylhkentjielten ráálla goh regijovnepolitihkeles aktöore hi-jven nuepieh vadta laavenjostose jñh evtiedæmman áarjel-saemien dajvesne
- Guejmieh sijhtieh viehkiehtidh saemien gyhtjelassh biejjieöörnegasse biejedh gaajhkine darjomesuerkine, jñh bu-erebelaakan sijjen guejmeaktööríde bievnedh juktie bar-koem saemien gyhtjelassigujmie nænnoestehtedh.

2.3.2 Fylhkentjielten díedte reeremedajvesne saemien gíelide.

Noerhte-Trööndelagen fylhkentjielte regijovnaale reereme-áárganine sjídti saemien gíelereeremedajvesne dellie goh Snåasen tjielte meatan sjídti 01.01.2008 raejeste.

01.01.2013 raejeste aaj Raavrevijhken tjielte guektiengíelen áarjelsaemien reeremetjeltine sjídti.

Juktie Noerhte-Trööndelagen fylhkentjielte, seammalaakan goh Finnmaarkhe, Tromse jñh Nordlaante lea regijovnaale saemien reeremeáárgane, dle daah fylhkentjielth Saemiela-aken gíelenjoelkedassi nuelesne.

Saemielaaken gíelenjoelkedassh edtjeh reaktam gorredidh:

- Maehtedh saemien náhtadidh gosse byögkeles áárganigujmie govlesadta
- Saemien gíelem dáájdredh byögkelesvoetesne

Gíeh Saemielaaken gíelenjoelkedassijste feerhmesuvvieh?

Laake gaajhkide byögkeles áárganide reeremedajvesne feerhmie, jñh daejtie tjielkestimmide vadta (Saemielaaken kap.3 Saemien gíelh):

- **Byögkeles áárganh:** fierhte áárgane staatese jñh tjíeltese
- **Voenges byögkeles áárgane reeremedajvesne:** fierhte tjíelten, fylhkentjielten jñh staateles áárgane mah edtjeh díenesjh vedtedh akten tjíeltese jallh akten bealan aktede tjíelteste reeremedajvesne saemien gíelide
- **Regijovnaale byögkeles áárgane reeremedajvesne:** fierhte fylhkentjielten jñh staateles áárgane mij edtja díenesjh vedtedh gaajhkide jallh naakenidie dejstie tjíeltijste reeremedajvesne saemien gíelide, men læjhkan eah abpe laantem feerhmh

Saemielaaken gíelenjoelkedassh faamoem utnieh daejtie fylhkentjielten institusjovnide:

- Fylhkentjielten sentralereereme/ gaajhkh etaath
- Healsoe- jñh sosijaaleinstitusjovnh
- Jáarhkeskuvlh

Gíelenjoelkedassh:

§ 3-2. Jarkoestimmie laakijste jñh mieriedimmijste saemien gíelese

Edtja laakh jñh mieriedimmieh mah stoerre iedtjem utnieh gaajhkide saemide jallh naakenidie saemijste saemiengíelese jarkoestidh. Goerh mah voengesne átnasuvvieh jallh regijov-naale byögkeles áárganesne edtjeh dovne saemien jñh nöör-jen gíelesne áarrodh. Seammalaakan bæjhkoestimmieh byög-keles áárganijste mah joekoen leah ussjedamme gaajhkide jallh naakenidie árroeijstie reeremedajvesne. Fierhte áárgane tjuara jñtje jarkoestimmiej ávteste maeksedh.

§ 3-3. Reakta vaestiedassem saemiengíelesne áadtjodh

Gosse aktine voenges byögkeles áárganine govlesadta aktene tjíeltese reeremedajvesne, dsj. akte tjíelten, fylhkentjielten jallh staateles áárgane, dle edtja vaestiedassem áadtjodh saemien gíelesne dovne gosse njaalmeldh jñh tjaaleldh áárganine govlesadta. Dastegh saemiengíelesne tjaala akten regijov-naale áárganese, dsj. akte fylhkentjielten jallh staateles etaate mij aktem dejstie uktsie tjíeltijste díenesjesuerkine átna, dle edtja vaestiedassem utnedh saemien gíelesne. Gaajhkeshtam reaktam vaestiedassem áadtjodh saemien gíelesne, jal-hs ij leah árröje aktene dejstie tjíeltijste reeremedajvesne.

§ 3-5. Átnoe saemien gíeleste healsoe- jñh sosijaaleinstitusjovnine

Gaajhkeshtam mah sijhtieh saemien nuhtjedh juktie jñtsh iedtjeh vaarjelidh aktene regijovnaale jallh voenges byögkeles healsoe- jñh sosijaaleinstitusjovnesne reeremedajvesne, reaktam utnieh díenesjh áadtjodh saemiengíelesne, dovne njaal-meldh jñh tjaaleldh.

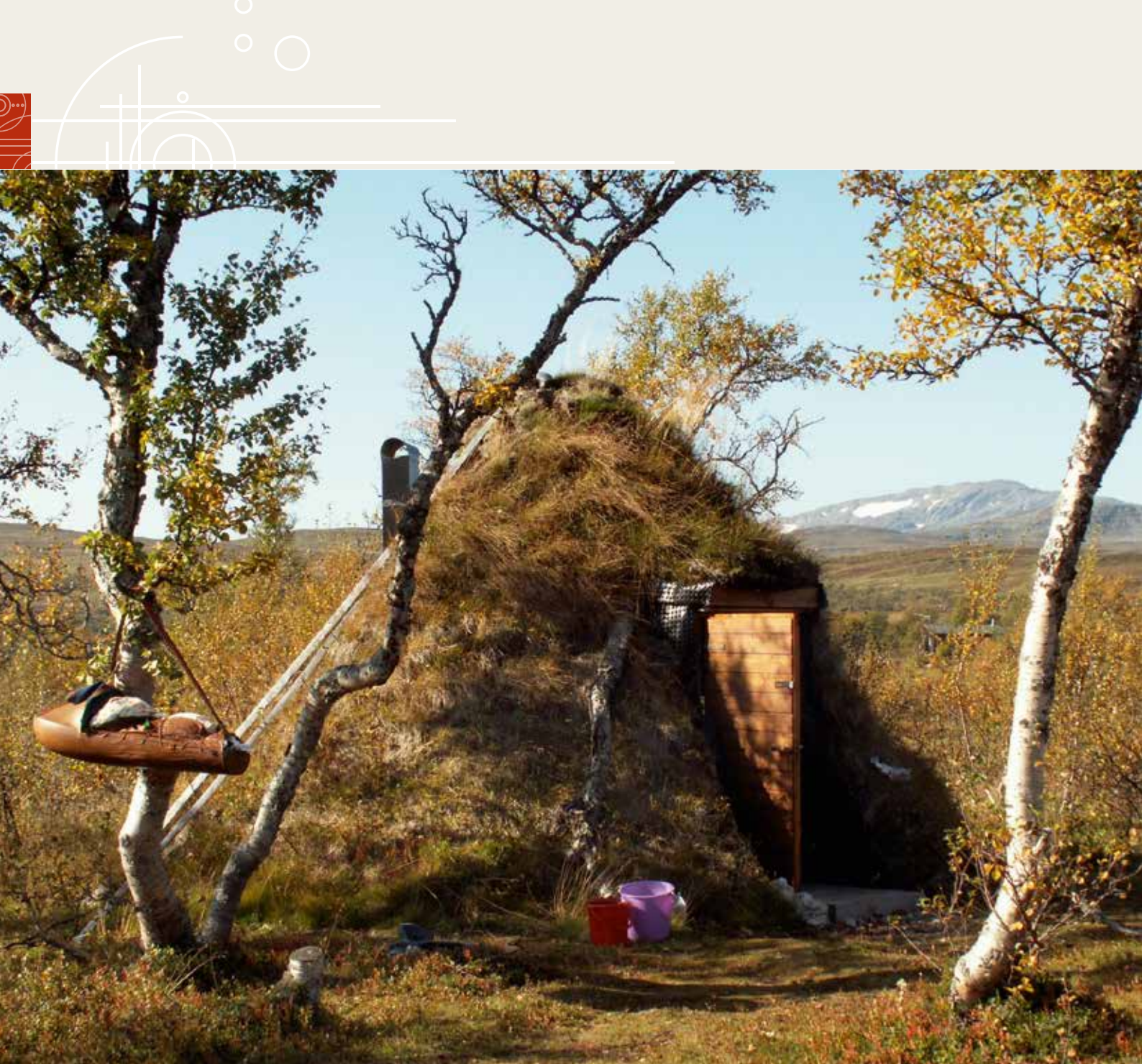
§ 3-7. Reakta ööhpehtimmiepermisjovnese

Jis akte byögkeles áárgane reeremedajvesne maahtoem saemien gíelesne daarpesje, dle barkijh reaktam utnieh ööh-pehtimmiepermisjovnem baalhkhine áadtjodh juktie dagkeres maahtoem vejtiestidh. Aaj áárganh, mah eah leah saemielaaken gíelenjoelkedassi nuelesne, byöroeh barkijidie permisjov-nem vedtedh juktie saemien líeredh, gosse áárgane maahtoem saemiengíelesne daarpesje.

Maam laake sæjhta jiehtedh riektesisnie?

Byögkeles áárganh (institusjovnh/skuvlh/etaath) edtjeh, gosse leah aamhtesi bijre mah ryöktesth jallh joekoen stoerre iedtjem utnieh gaajhkide jallh naakenidie daejstie saemien árroeijstie:

- saemien gíelesne bæjhkoestidh
- njoelkedassh jñh goerh saemien gíelese jarkoestidh
- voenges byögkeles reeremeáárgane edtja maehtedh árroejidie díenesjh vedtedh njaalmeldh jñh tjaaleldh saemien gíelesne

Guvvie: Meerke Krihke Leine Bientie

- regijovnaale byögkeles reeremeåårgane edtja maehtedh tjaaleldh vaestiedidh saemien gïelesne
- permisjovnem baalhine vedtedh juktie daajroem saemien gïelesne ribledh gosse åårgane dagkeres daajroem daarpesje

Dastegh dihte akte institusjovne ij barkijh daerpies saemien maahtojne utnieh, edtja ruvtijnh tseegkedh juktie toelhkem nuhtjedh. Dihte akte institusjovne/skuvle/etaate jïjtje diedtem åtna dagkari ruvtijni åvteste.

Reerenassen Dahkoesoejkesje saemien gïelide (2009-2011) daam jeahta fylhkentjïelthen diedten bijre goh regijovnaale gïelereeremeåårgane:

... Fylhkentjïelth, fylhkensoejkesjimmiem tjïrrh, nuepiem utnieh barkoem iktedidh dejnie saemiengïelen evtiedimmine jïjtse fylhken sisnjelen.

... Fylhkentjïelth byöroeh hoksedh maahtoe saemien gïelesne jïh kultuvresne gååvnese, dovne jïjtsh reeremen sisnjelen jïh dej dienesji sisnjeli mej åvteste diedtem utnieh.

Laavenjostoelatjko Saemiedigkien jïh åarjelsaemien fylhkentjïelti gaskem (2010-2013) tjïerteste aaj byögkeles åejvi-eladtjïh diedtem utnieh aktem eadtjohke meatandïedtem va-eltdh juktie gïelen evtiedimmienuepieh gorredidh. Guejmïeh edtjïeh.....viehkiehtidh reerenassen Dahkoesoejkesjinie saemien gïelide vijriesåbpoe barkedh, jïh sjïere haesternh bæjjesse vaeltdh mah Leah gïelereeremedajvese ektiedamme.

Tjirrehtamme gielereeremeråajvarimmieh Noerhte-Trööndelagen fylhkentjieltesne

Jaepien 2008 dle fylhkenraerie *Govlesadtemeforumem saemien aamhtesidie Noerhte-Trööndelagesne* tseegki. Govlesadtemeforumisnie tjirkijh ovmessie saemien siebrijste, institusjovnijste jñ reeremeåarganijste mej diedit saemien aamhtesi åvteste. Fylhkenraerie regijovnaale evtiedæmman jñ kultuvrese lea Govlesadtemeforumen åvtehke, jñ Regijovnaale Evtiedimmiegoevtese /REG (daaroen RUA) lea tjælijesijjie. Govlesadtemeforume lea goh akte ovbyjjes tjåanghkoesijjie jñ digkiedimmiesijjie gusnie maahta gaajhkh teemah, mah iedtjem utnieh dan åarjelsaemien giële- jñ kultuvrebar-kose, åehpiedehtedh jñ digkiedidh.

Juktie aktem funksjovnelle guektiengielevoetem sjugnie-didh, jñ åarjelsaemien giëlem jñ kultuvrem vuesiehtidh, dle Saemiedigkie guektiengielevoetevierhtieh dåårje tjæltide jñ fylhkentjæltide saemien gielereeremedajvesne.

Dovne 2012 raajan dle Noerhte-Trööndelagen fylhkentjæltte 1,2 mill. kråvnah guektiengielevoete-vierhtine åådtjeme Saemiedigkeste, jñ Snåasen tjæltte 3 mill. kråvnah åådtjeme fierhten jaepien.

Fylhkentjæltten guektiengielevoetedåarjoe leah åtnasovverne akten golmejukekemprinsihpen mietie; sisnjelds råajvarimmieh jijtse fylhkentjæltten darjoemisnie, darjomh Snåasen tjæltine ektine jñ dåarjoe byngetje ohtsjidie. Tjirrehtamme råajvarimmieh sisnjeles leah orreme saemien giëlem jñ kultuvrem våajnoes darjodh sjiltigujmie, feegreminie jñ saemien tjåanghkoetjæhtjele Fylhken gåetesne, jarkoestimmie vihkeles soejkesjetjaatsegijstie jñ jijtse åarjelsaemien sæjroe fylhkentjæltten gåetiesæjrosne www.ntfk.no.

Vijriesåbpoe dle dåarjoe vadtasovverne Fylhkengærjagåetien prosjektese «Sørsamisk i biblioteket – en styrke for identitet og kultur», gusnie åejvieuulmie lij åarjelsaemien giëlem jñ kultuvrem tjerkebe vuesiehtidh, jñ sjiehteladtedh kultuvrelåtnoemasse gærjagåetesne jñ skuvlesne. Laavenjostosne jienebi suerkiejugujmie dle jijnj bielieprosjekth tjirrehtin prosjekteboelhken 2009-2011.

Dej råajvarimmiej gaskem mej bijre laavenjostoe Snåasen tjæltine, maahta neebnedh tjæenghkie giëlekonsulente/toelhkediënesje, ovmessie råajvarimmieh juktie dam saemien våajnoes darjodh, goh sjiltadimmie, feegreme jñ kultuvreöörnedimmieh, jñ skraejrie/meatanfinansieradimmie aktede desentraliseradamme åarjelsaemien giëlestudijumeste.

Akte teema mij varke bööti lij aktem åarjelsaemien giëlejarngem tseegkedh fylhkesne. Fylhkentjæltten vuajnoen mietie dle akte giëlejarnge ij edtjh uvtemes akte fysiske kontovre årrodh, men akte summe gaajhkijste giëlejarngefunksjovnijste meitie jienebh aktöörh darjoe: fylhkentjæltte, Kråangken jårhkeskuvle jñ Snåasen tjæltte. Dihte olles fer jijnj ektievoo-

eth mah giëline jñ ööhpehtimmine giëhtelieh, bæjjese bigkesovvh bieleden dah ektesne berkieh.

2012 ræjeste dle åarjelsaemien giëlejarnge Giëlem nastedh tseegkesovvi Snåasesne. Fylhkentjæltte våaroemasse beaja evtiedimmie giëlejarngeste annje edtja aktene laavenjostosne årrodh Fylhkentjæltten jñ Kråangken jårhkeskuvlen gaskem, mij sov råållesne goh åarjelsaemien vierhtieskuvle lea fylhkentjæltten vihkielommes dåarjoe giëlejarnge laavenjostosne. Kråangken jårhkeskuvle dieditem åtna eksamenen åvteste dan geervelierehtæmman maam Giëlem nastedh öörnede.

Akte stoerre låhkoë dejstie byngetje guektiengielevoetevierhtijste lea Raavrevijhken tjæltese jåhteme, juktie bielieh finansieradidh prosjektete «Utvikling av sørsamisk språk-og kulturkompetanse i Røyrvik kommune». Akte åejvieuulmie prosjektine lij åvtebarkoe jñ ohtseme guektiengieleline sjidtedh, maam tjæltte tsiengelen 2013 ræjeste sjidti.

Noerhte-Trööndelagen fylhkentjæltte aaj vierhtiejgujmie Regijovnaale evtiedimmieprogrammeste, aktem prosjektem dåårje juktie åarjelsaemien daajroebaanghkem Raavrevijhken tjælttesne evtiedidh, gusnie ulmie lea dam voenges saemien smaaregem goerehtalledh, jñ aktem åarjelsaemien giëlejarngem tjælttesne tseegkedh.

Raavrevijhken prosjekte juktie voenges smaaregh goerehtalledh lea akte vihkeles barkoe jijtssisnie, jñ veanhtede daate positijve illedahkh vadta akten vijriesåbpoe evtiedimmiebarkose åarjelsaemien giëline, jielieminie jñ kultuvrine Sisnjelds Nåamesjevuumesne.

Akte daajroebaanghke åarjelsaemien giëlese, goh akte bielie aktede giëlejarngeste Raavrevijhkesne, sæjhta Snåasen tjæltten giëlejarngem nænnoestehtedh, jñ sæjhta akte nuhteligs dåarjoe årrodh dennie laavenjostosne gaskem Noerhte-Trööndelagen fylhkentjælttem, Snåasen tjælttem jñ Raavrevijhken tjælttem fylhkendaltesisnie.

lhke daerpies aktine daajroebaanghkine, akte vihtiestimmieprosjekte, lea aaj neebnesovverne HiNT'en daerpiesvotene, dovne goh våarome ööhpehtæmman jñ dotkemasse. Daesnie vihkeles jijnj suerkieh maehtieh hijvenlaakan laavenjostedh, jñ ulmie tjuara årrodh vierhtide gavnedh.

Orre aerviedimmievåarome juktie joekedidh jñ nuhtjedh guektiengielevoetevierhtide.

Dah damtsvæhtah juktie guektiengielevoetevierhtide joekedidh staeriesovvin 2011, jñ daelie Laavenjostoelatjkoste stuvresuvvieh *Saemiedigkien jñ Noerhte-Trööndelagen gaskem, åtnoen bijre guektiengielevierhtijste 2012-2014*.

Dah orre joekedimmievæhtah guektiengielevoetedåarjoste sæjhta jiehtedh dåarjoe jorkese aktede maaksoestuvverne

Guvvie: Samien Sijten guvvieváarhkoe/guvvievaeltije: Piere Joma

maalleste akten ulmiestuvremem maallése, j̄ih juakasávva akten betnie- j̄ih gagkestimmiebielien gaskem (75 %) j̄ih akte evtiedimmiebielie (25 %). Betnie-j̄ih gagkestimmiebielie edtja ryóktesth juhtedh fylhkentj̄ielten tj̄irrehtæmman Saemielaaken gielenjoelkedassijste, mearan evtiedimmiebielie edtja evtiedimmieráajvarimmide átnasovvedh, j̄ih strategijh vuesiehtidh guktie fylhkentj̄ielte edtja Saemielaaken gielenjoelkedassh illedh.

Man stoerre guektiengielevoetedáarjoe Saemiedigkeste sjædta fylhkentj̄ieltese sæjhta daerpiesvoeten mietie árródh, j̄ih váarome lea reekteme darjomh j̄ih illedahkh.

Latjosne jaepiej 2012-2014 dle Noerhte-Trööndelage daam áejviestrategijem átna, juktie gielenjoelkedasside illedh:

Iktedimmieráálla:

Noerhte-Trööndelagen fylhkentj̄ielte sæjhta sov ráállam vijriesábpoe evtiedidh goh iktedæjja dejtie ovmessie aktööríde guektiengielevoetebarkoen sisnjelen fylhkesne. Lissine de-

jtie daerpies gieledienesjidie evtiedidh, ektiedamme betnie/gagkestimmiebealan guektiengielevoetedáarjoste, dle fylhkentj̄ielte sæjhta dejtie jeatjah guejmide viehkiehtidh Saemielaaken gielenjoelkedasside illedh, j̄ih áarjelsaemien gielen j̄ih kultuvrem evtiedidh j̄ih váajnoes darjodh.

Evtiedimmie gielerjarngefunksjovnijste:

Akte vihkeles evtiedimmiebarkoe Noerhte-Trööndelagen fylhkentj̄ieltese lea gielerjarngefunksjovnh evtiedidh j̄ih tseegkedh Snáasen tj̄ieltine/Gielem nastedh'ine j̄ih Kråangken jáarhkeskuvline ektine. Kråangken jáarhkeskuvle lea, goh áarjelsaemien vierhtieskuvle jáarhkeööhpehtæmman j̄ih gervelierehtæmman fylhkesne, fylhkentj̄ielten vihkielommes meatanaktööre gielerjarngelaavenjostosne. Gosse Raavrevijhken tj̄ielte guektiengielen reeremetj̄ieltine sjædta, dle iemie fylhkentj̄ielte viehkehte dam regijovnaale perspektijvem vaarjelidh gielerjarngebarkosne. Jeatjah gaavhtan dle fylhkentj̄ielte akte regijovnaale diedtem átna saemiej ávtteste gaahkine fylhken tj̄ieltine, j̄ih evtiedimmie gielerjarngefunksjovnijste sæjhta náhtojne aaj daesnie báetedh.

2.3.3 Fylhkentjielten d'iedte saemien kultuvredaajroen ávteste

Laavenjostoelatjkosne Saemiedigkien j'ih dej njieljie áarjelsaemien fylhkentj'iel'ti gaskem (2010-2013) t'j'áádtje gaskem je-atjah saemien kultuvren j'ih jielemeátnoen b'ijre ektiedamme saemien g'ielese:

... B'áatsoe lea d'ih'te vihkielommes saemien jieleme áarjelsaemien dajvesne, men seamma t'ijjen aaj d'ih'te vihkielommes b'iehk'ie mij kultuvrem guadta.

... Duedtie áarjelsaemien dajvesne lea vihkeles goh kultuvreguedt'ijje, goh akte b'iehk'ie mij identiteetem sjugnede j'ih goh saemien jieleme. (...) ... aaj akte vihkeles b'iehk'ie juktie saemien g'ielem n'ænnoestehtedh.

... Guejm'ieh sijht'ieh dan aktivy'oki barkoem kultuvren j'ih jielemen gaskem vuesiehtidh, men aaj s'ijjiem daajbaaletje kultuvrese sjugniedidh, goh daanhtsoe, teatere, musihke, lidteratuvre j.v.

... Guejm'ieh edt'j'ieh n'ænnoestehtedh j'ih evtiedidh dejt'ie áarjelsaemien g'ærjabusside Aarbortesne j'ih Áarjel-Trööndelagesne. Vihkeles abpe áarjelsaemien dajve aktem g'ærjabussafaalenassem átna.

Govlehtimmieraeriestimmesne «Regional planstrategi 2012-2016» Noerhte-Trööndelagen fylhkentj'iel'tese t'j'áádtje:

Dah haestemh g'ieleevtiedimmesne j'ih guektiengielevoetebarkosne leah joekoen ektiedamme göökte b'iehk'ide: lissiehtamme staatuse j'ih lissiehtamme nuhtemevoete. Dam maahta buektiehtidh jis saemien v'áajnoes dorje byögkeles ektiedimine j'ih jis j'ienebh áarjelsaemien byögkelesvoetesne nuht'j'ieh.

Aaj reerenassen Dahkoesoekjesj'isnie dle fokuse saemien g'ielide v'áajnoes darjodh:

... Saemien g'ielh v'áajnoes darjodh lea akte vihkeles faktovre juktie saemide skreejredh saemien nuhtjedh j'ih saemien lieredh. Dejt'ie saemien g'ielide byögkeles t'j'iehtj'ielisnie govledh lea vihkeles ihke saemien maanah, noerh j'ih geerve almetj'ih maeht'ieh j'ij'tjemse g'ieligujmie identifiseradidh, j'ih iedtjem áadtj'odh sov saemien g'ielem náhtadidh....

Learoesoekjesjev'ierhkie *Maahtoelutnjeme saemien (LMO6S)* b'ihkedassh vadta ihke gaajhkh learohkh nöörjen skuvlesne edt'j'ieh hijven daajroeh saemien kultuvren j'ih siebriedahketsiehkiej b'ijre evtiedidh aktene voenges, nasjovnaale j'ih gaskenasjovnaale aalkoealmetjeperspektijvesne.

Krievenasse s'j'iehtesjimmien b'ijre saemien aamhtesijstie j'ih saemien kultuvredaajroste ööhpehtimmesne, lissiehtamme

daajroem tsihkestahta lohkehtæjjaj jïh jeatjah barkiji luvnie skuvlesne. Saemien aerpievuekien daajroe lea akte daajroesuerkie mij gellide faagesuerkide gietede, gusnie aaj jïijnj sjihteles learoeverhtieh fââtesieh.

2.3.4 Fylhkentjïelten râålla goh skuvleaajhtere mij dïedtem åtna saemien jåarhkeõõheptimmien jïh geerveõõheptimmien åvteste

Vihkeles soejkesjh, laakh jïh latjkoeh saemien jåarhkeõõheptæmman jïh geerveõõheptæmman:

• Learoesoejkesjh

Gosse learoesejkesjevierhkiem *Maahtoelutnjeme 2006 (MLo6) jïh Maahtoelutnjeme 2006 - Saemien (MLo6-S)* sjihtesji, dah voestes learoesejkesjh Nõõrjesne böötin mah Leah abpe maadthlierehtæmman, amma dovne maadthskuvlese jïh jåarhkeõõheptæmman.

Mubpie bielie MLo6'ste jïh MLo6S'ste gohtjesåvva Prinsihpebielie, mij gaskem jeatjah Lierehtimmieplakaatem feerhmie 11 vihties mearhketjigujmie mejtie tjuara joekoen krõõhkedh skuvlen barkosne. Lierehtimmieplakaate betnesne åtna seamma gietedimmie jokehtsem sjugnede. Bijjemes ulmie akten seammavyõrtegs skuvlen bijre, sæjhta daan goerkesen mietie aktem sjihtedamme jïh joekehtamme lierehtimmien krieveth. Dan åvteste aaj akte jïjtse saemien learoesejkesje sjïdti, dle prinsihpem tjïerteste ihke joekehts learohkedåehkieh, mah jeatjah giëlem utnieh jïh jeatjah maadtoste båetieh, aktem jïjtse sjihteladtemem daarpe-sjïeh ihke skuvle edtja seammavyõrtegs årrodh.

Minngemes bielie learoesejkesjevierhkeste lea learoesejkesjh abpe skuvletijjen tjïrrh, voestes klaasseste jïh goske jåarhkeskuvlem orrijamme. Daate bielie fokusem åtna illedahkese, neebneme goh jakseme mööleldihkie maeh-telestvoetijste, ektiedamme dan maahtose learohkh edtijeh jaksedh fierhtene daltesisnie.

MLo6-S lij akte reforme mij edtji hijven ållesth lierehtimmien gorredidh saemiengïelesne. Seamma tijjen dihte indivijduelle rekta lierehtimmien saemiengïelesne åadtjodh nænnoestahteme sjïdti Öõhpeptimmieplaakesne.

Öõhpeptimmieplaaken kap. 6 – Reaktan bijre ållesth lierehtæmman saemien giëlesne:

1. Nõõrjesne saemieh maadthskuvleaalterisnie sjïere reaktam utnieh lierehtimmien åadtjodh saemien giëlesne, saah gusnie årroeminie. Gaajhkh skuvleaajhterh edtijeh lierehtimmien saemiengïelesne faalehtidh, goh siejhme öõhpeptimmie jallh alternatijve lierehtimmievuekieh (maajhõõheptimmie, vieseptimmie, giëlebiesie).
2. Learohkh mah saemien dajvine årroeminie (saemien

reeremedajvesne) reaktam utnieh ållesth lierehtimmien åadtjodh saemien giëlesne.

3. Saemien dajvi ålkoli: Gaajhkh saemien learohkh maadthskuvleaalterisnie reaktam utnieh lierehtimmien åadtjodh saemien giëlesne, jïh ållesth lierehtimmien åadtjodh gosse unnemes 10 learohkh aktene tjïeltesne ållesth lierehtimmien saemien giëlesne sijhtieh, dan guhkiem unnemes govhte learohkh aajmene dåehkesne.
4. Learohkh mah ållesth lierehtimmien åadtjoeh saemien giëlesne eah daarpesjh dam mubpiem nõõrjen giëlem utnedh 9. jïh 10. klaassesne.
5. Saemieh jåarhkeskuvlesne reaktam utnieh lierehtimmien åadtjodh saemien giëlesne.
6. Lierehtimmie saemien giëlesne geerve almetjidie saemielaaken § 3-8 voestes lihtse (- Fiereguhte reaktam åtna lierehtimmien åadtjodh saemien giëlesne), edtja dej daaletje njoelkedassi mietie årrodh laakesne geervelierehtimmien bijre, jïh laakesne prievekskuvli bijre dej baalte mieriedimmiegujmie.

Lierehtimmie edtja öõrnedamme årrodh aktede siebreste mij maahta dåarjoem dåastodh / studijesiebrïe jïh/jallh maaht-õõhpeptimmieinstitusjovne mij maahta dåarjoem dåastodh. Dejtie tjïrrehtamme kuvsjide maadthskuvlen suerkine, staate 100 % dåarjoem vadta.

Laavenjostoeatjkoe Saemiedigkien jïh åarjelsaemien fylhkentjïelti gaskem (2010-2013) tjïerteste fylhkentjïelti lea åevjïediedte jåarhkeõõheptimmien åvteste, jïh dïedtem utnieh aktem eadtjohke meatandïedtem vaeltedh juktie saemien giëlem jåarhkedaltesisnie gorredidh jïh evtiedidh.

Guejmieh edtijeh:

- staaten jïh tjïelten åevjïeladtjh meatan vaeltedh barkosne, jïh viermieh tseegkedh Saemiedigkien jïh sjyõhtehke jåarhkeskuvli gaskem
- geervelierehtimmien saemien gieline nænnostehtedh
- giëlejarng h tseegkedh Aarbortesne jïh Snåasesne, jïh Aajege saemien giële- jïh maahtoejarngem vijriesåbpoe evtiedidh Rõõrosesne
- edtja åvtelhbodti daejredh mij åvtese heannede, jïh lissiehtamme staateles dåarjoeh fylhkentjïeltide jïh tjïeltide juktie Maahtoelutnjemem saetniedehtedh
- studijeprogrammh darjodh jåarhkeskuvlese mah edtijeh hoksedh gaajhkh learohkh dam
- vihkielommes daajroem åadtjoeh saemien histovrijen, kultuvren jïh siebriedahkejieleden bijre
- aktem fleksijbele faagelierehtimmien gorredidh saemien båatsosne jïh duedtesne, jïh jienebh lierehtæjjasijjïeh, jïh hoksedh ihke jåarhkeskuvlh nuekies vierhtieh åadtjoeh daan barkose.

3.0 Regijovnaale reereme saemien aamhtesijstie

Daennie kapihtelisnie akte veelebe buerkiestimmie daejstie haestiemijstie saemien aamhtesigujmie fylhkentjietlen ovnessie d'iedtesuerkine.

3.1 Haestemh regijovnaale reeremasse saemien aamhtesijstie:

Åarjelsaemien dajve stoerre j'ih gelline politihkeles j'ih reereles dajvine. Dah guhkies g'ahkoeh j'ih ihke almetj'ih dan b'arode 'arroeh leah mannasinie daerpies funksjovnide j'ih institusjovnide geerjehtidh, mij vihth aktem t'j'ænghkies j'ih 'allesh barkoem fylhkenraasti rastah tsihkestahta, juktie 'aarjelsaemiej daerpiesvoeth j'ih iedtj'ih gorredidh.

Byögkeles reeremisnie saemien aamhtesijstie dle akte 'æjviahasteme raaktan unnebel'ahkoed'ariesmoerese ektiedamme. Daamtaj aamhtesesuerkiem 'atna j'ih dam g'ietede goh akte gaajh onne d'iedtesuerkie, gusnie vierhtie'atnoe (barkoed'æhkies/ekonomije) viertiestamme sjædta dejnie almetjel'ahkojne misse edtja d'ienesj'ih vedtedh.

Nasjovnaale saemiepolitihke akte naa «noere» politihkeles barkoesuerkie, gusnie akte iktemearan j'ih varke evtiedimmie dej ovnessie faagesuerkiej sisnjeli. Seamma t'ijjen dle annje j'ijnje jarkelimmesne j'ih pryövemisnie, nov s'ån aktene prosesnesne vielie t'j'æadtjoen j'ih funksjovnelle hammoej v'ööste.

D'iedte saemien aamhtesi 'ævteste lea joekedamme gelline suerkine: Staate ovnessie departemeenti t'j'irrh, Saemiedigkie, fylhken'almah, fylhkentj'ielth, t'j'ielth, vierhtieskuvlh maadthskuvle- j'ih j'århkeskuvlen daltesisnie, jolleskuvlh j'ih universiteeth. Lissine 'aarjelsaemien kultuvre- j'ih g'ielejarngh b'ætieh, guektieng'ielevoeteprosjekth j'ih jeatjah g'iele- j'ih kultuvreprosjekth. Naemhtie guktie saemien siebriedahke lea 'öornedamme, gaskem jeatjah aerpievuekien g'iele- j'ih kultvreraasth, dle d'iedte daamtaj d'åaresth j'åhta, viertiestamme dejnie siejhme byögkeles reereminie.

Guvvie: Samien Sijten guvviev'århkoeh/guvvievaeltije: Piere Joma

Daejnie dïedtejoekedimmine jïh geerjehtimmine dovne baa-sarimmie sjædta jïh dïedte ånnetji smöölhkesåvva: "Gaajh-kesi dïedte lea ij naakenen dïedte".

Tjåanghkan daate akte tsiehkïe mij dorje guktie geerve sjædta fiereguhten aamhtesegïetedæjjese jallh fylhkenpolïtïhkerese aktem ållesth bijjïeguvviem utnedh jïh jïjtsïnie dïedtesuerkiejgumïe barkedh.

Jeatjah gaavhtan dle daan beajjetje saemïepolïtïhkesne jïh reeremisnie hijven åssjaldahkh, positïve vuajnoeh jïh naa aelhkie ekonomeles vierhtïeh åadtjodh annjebodts prosjektïe. Daate gujht hijven, men dan åvteste dle jeenjesh aaj maehhtïeh dejnie seamma barkedh seamma tïjjen, bielelen dam daejredh.

Gosse gyhtjelassese båata akten guhkiebasse finansïeradimmïen jïh gïehtelimmïen bijre daerpïes betnïefunksjovnijste, dle ij leah rovnege daate aamhtese « gaajhki stovli gaskoeh» gahtja. Hijven prosjektïe- jïh soejkesjebarkoeh or-

reme mah vierhtïeh leesïeh, goh barkoedåehkie, maahtoe jïh ekonomïje, men orrïjïeh bielelen naan vijriesåbpoe dïbrehtïmïem jallh tjïrrehtïmïem.

Daate akte tsiehkïe mij guhkiebasse maahta darjodh guktie eerlegevoete jïh legitïmiteete nåakebe sjædta akten offensïjve saemïepolïtïhkesne åvtese. Gellïeh aktöörh aamhtesuesuerkien sisnjelen, tjïelkelaakan jiehtïeh ihke daerpïes buerebe iktedimmine jïh vielïe rasjovnelle vierhtïeåtnojne.

Juktïe regïjovnaale reeremem gorredïdh daaletje laaki, polïtïhken jïh latjkoej mïetïe, dle daerpïes maahtoe jïh funksjovnh nænnoestehdïdh mah edtjïeh dam saemïen perspektïjvem vaarjelïdh.

Bijjïeguvvie, iktedimmine jïh ellïesussjedimmïe aktene guhkïes perspektïjvesne, leah vihkeles jis edtja guhkiebasse bætedh daennïe barkosne. Noerhte-Trööndelagen fylhken-tjïelte sæjhta dan åvteste nænnoestehdïdh jïh vijriesåbpoe evtïedïdh sov iktedæjjaråållam dan barkose saemïen aamhtesïgumïe.

3.2 Haestemh saemien kultuvredaajrose

Juktie gorredidh jih saemien gielem jih kultuvrem nænno-estehtedh dle daerpies aktine siejhme goerkesinie jih legi-
timateetine gaajhki årroji luvnie. Daan sjiëkenisnie dle daer-
pies aktine jienebekultuvrelle goerkesinie.

Dihte siejhme daajroe årjelsaemien kultuvren bijre lea
ånnetji læssanamme dej minngemes jaepiej. Akten siejhme
vuajnoen mietie dle iedtje sjiðteminie, men annje daerpies
daarjohne, dovne regijovnaale jih voenges åejvieladtji luvnie,
jih «siejhme almetji» luvnie.

Noerhte-Trööndelagen fylhkengærjagåetie lea pijone-
erebarkohne giehtelamme prosjekten tjirrh «Sørsamisk i bi-
blioteket – en styrke for identitet og kultur». Åejvieulmie lij
daajroem årjelsaemien gielen jih kultuvren bijre nænno-
estehtedh, jih kultuvrelåtnose sjiëhteladtedh gærjagåetesne
jih skuvlesne.

Akte dejstie råajvarimmijste maam Fylhkengærjagåetien
prosjektesne soejkesji lij «Sørsamisk bokbuss til flere kom-
muner» (Åarjelsaemien gærjabusse jieniebidie tjieiltide).

Noerhte-Trööndelagesne dle jienebh tjielth saemien årro-
jigujmie, mah eah gærjabussefaalenassem utnieh. Sæmies
tjielth fylhken årjernes bielijste aktem faalenassem ut-
nieh Kultuvre- jih gærjabussen tjirrh Åarjel-Trööndelageste,
jih sæmies tjielth dejnie noerhtemes bieline faalenassem
Åarjelsaemien gærja- jih kultuvrebussese Nordlaantesne
åadtjoe.

Fylhkentjielth eekieh jih juhtieh gærjabusside. Gærjabu-
ssh Nordlaanteste jih noerhtebasse giehtelimievierhtieh
Saemiedigkeste åadtjoe, mearan busse Åarjel-Trööndela-
geste vierhtieh fylhkentjielteste åadtje.

Daerpies seamma mierietsiehkieh sjiëhtedidh dejtie
saemien gærjabussefaalenasside, saht gusnie dah faa-
lenassem vedtieh laantesne. Virjiesåbpoe daerpies aktine
åvtelhbodti daajroes jih eensi ekonomeles funksjovnejoeke-
dimmie Saemiedigkien jih fylhkentjielthi gaskem.

Aamhtese byöroe prijoriteetem åadtjodh gosse Laaven-
jostoelatjkoem Saemiedigkien jih årjelsaemien fylhkentjiel-
thi gaskem járrele.

Fylhkengærjagåetien saemien kultuvreprosjekte ij leah
jåarhkeme 2011 mænngan. Noerhte-Trööndelagen fylhken-
tjielth daarjoe juktie dam årjelsaemien kultuvredaajroem
regijovnaale nænnoestehtedh, byöroe betnesne utnedh dam
barkoem mejnie Fylhkengærjagåetie nierhkeme.

3.3 Haestemh saemien jåarhkeööhpehtæmman jih geervelierehtæmman

Noerhte-Trööndelagesne dle Kråangken jåarhkeskuvle mij
diëdtem åtna lierehtimmien åvteste årjelsaemien gielesne
jih geervelierehtimmesne jåarhkedaltesisnie.

Skuvle ööhpehtimmien vadta årjelsaemien gielesne
jijtse learohkedååhkan skuvlesne, jih learohkide jeatjah jå-
arhkeskuvline fylhkesne maajhööhpehtimmien tjirrh. Maaj-
hööhpehtimmien aaj vadta årjelsaemien learohkide jeat-
jah fylhkine.

Skuvle duëdtem faalehte goh jåarhkekuvsjh jih lierehtim-
mie båtsoefaagen sisnjelen. Jienebh noerh sjiëhtedamme
faalenassh / alternativje faalenassh åadtjoe faageprieven
vöoste duëdtesne jih båtsoefaagesne.

Vijriesåbpoe dle skuvle diëdtem åtna ööhpehtimmie-
faalenassem öörnedidh jeatjah saemien gieline mej mietie
gihtjie jåarhkeööhpehtimmesne. KJS diëdtem åtna latjoej
åvteste juktie maajhööhpehtimmien åstedh noerhte- jih
julevsæmien gielesne, jih faalenassem iktede.

Dej minngemes golme skuvlejaepiej dle KJS saemien gie-
lelierehtimmien vadteme uktsie learohkide, joekedamme
vijhte jåarhkeskuvline. KJS aaj eksamenediëdtem åtna geer-
velierehtimmiekuvsi åvteste årjelsaemien gielesne, mejtie
Gielem Nastedh Snåasesne tjirrehte.

Vierhtieskuvlediejevse

Politihkeles stuvreme Maahtoedepartemeentesne lea tjuv-
tjiedamme Kråangken jåarhkeskuvlese, Noerhte-Tröönde-
lagesne, jih Röörosen jåarhkeskuvlese /Aajege giele- jih
maahtoearngese Röörosesne, Åarjel-Trööndelagesne, goh
årjelsaemien vierhtieskuvlh lierehtimmiefaalenassen åv-
tete jåarhkedaltesisnie jih geervelierehtimmesne, abpe
årjelsaemien dajvese.

St. bievnesisnie 28 – Saemiepolitihken bijre, tjåådtje kap. 2.3.2. Åarjelsaemien regijovnh jih institusjovnh:

... Kråangken jåarhkeskuvle diëdtem åtna ietniengielelie-
rehtimmien åvteste årjelsaemien gielesne. ... Desnie årjel-
saemien gielesne ööhpehte aktene jijtse learohkedååhkesne,
jih skuvle lierehtimmien learohkide jeatjah jåarhkeskuv-
line vadta maajhööhpehtimmien tjirrh Röörosen jåarh-
keskuvle diëdtem åtna saemien ööhpehtimmien åvteste jå-
arhkeskuvlen daltesisnie, jih maajhööhpehtimmien jeatjah
skuvlide vadta årjelregijovnen sisnie jih ållokolen.

Vierhtieskuvlediëdte sæjhta jiehtedh aktem lierehtim-
miefaalenassem vedtedh årjelsaemien gielesne, geerveliere-
htimmesne, båtsoesne jih duëdtesne ovnessie skuvlide
jieniebinie fylhkine årjelsaemien dajvesne.

Dah jaarjelsaemien vierhtieskuvlh aaj d'iedtem utnieh maajhööheptimmiefaalenassem öörnedidh noerhte- jih julevsaaemien gielesne, man mietie saemien leaohkh gihtjeh fiereguhtene fylhkesne.

D'iejvesisnie vierhtieskuvle dle aaj veanhtede dah skuvlh edtjeh ovnessie evtiedimmierääjvarimmieh tjirrehtidh dan saemien lierehtimmiefaalenassese.

Gieledierehtimmie jaarjelsaemien gielesne lea dovne ryöktesth ööhpeptimmie leaohkhidie skuvlesne, jih maajhööheptimmie leaohkhidie jeatjah jaarhkeskuvline. Gieledierehtimmie vadtä 4 daltesinie: saemien 1. gielesne, saemien 2. gielesne saemien 2, saemien 2. gielesne saemien 3, jih saemien ammesgielesne.

Öörnedimmie jih iktedimmie maajhööheptimmiefaalenassese säjhta jiehtedh maallh jih teknikheles vuekieh sjiehteladtedh, jih dejtie evtiedidh juktie saemien lierehtimmie tjirrehtidh jieniebidie leaohkhidie seamma tijjen.

Annje dle eah gaajhkh leaohkh sijjen lierehtimmieaktam äadtjoeh maadthskuvline, dejnie ovnessie tjiektine. Naaken lierehtimmie äädtjeme jih leah ovrehte desnie gusnie edtjeh äarrodh faagesoejkesji mietie, mearan mubpieh ajve ännjetji lierehtimmie äädtjeme, mearan mubpieh eaj naan säarhts gieledierehtimmie äädtjeme gænnah. Dan ävteste dle gaajh jijnjem jeerehte man jijnjem leaohkh maehdieh saemiengielesse gosse jaarhkeskuvlesne aelkieh.

Ööhpeptimmie sjiehtedidh aktags leaohkhidie ovnessie gieledaltesinie, jih ööhpeptimmietijjen iktedidh jeatjah faagide jih ovnessie täjmoesoejkesjidie joekehts skuvline, finkese jih jijnjh vierhtie kreava. Akten fuehpies skuvlebiejjen dle soejkesjimmie dehtie saemien lierehtimmiefaalenassese varke säjhta minngielisnie bäetedh. Vuesiehtimmie gaavhtan dle teknologes dalhketjh jallh täjmoesoejkesjh eah gäävnesh gosse skuvle aalka, dejnie skuvline gusnie saemien leaohkh edtjeh lierehtimmiefaalenassem utnedh.

Daate lea gaajh nåake skraejrien gaavhtan dejtie saemien leaohkhidie, mah edtjeh dovne veeljedh jih tjirrehtidh saemien gieledierehtimmie aktene jaarhkeööhpeptimmiesne.

Daan beajjetje tsiehkje dejtie jaarjelsaemien jaarhkeskuvline mah leah vierhtieskuvlh.

D'ihthe räålla goh jaarjelsaemien vierhtieskuvlh Röörosen jih Kråangken jaarhkeskuvline ij naan byjjes d'ibrehtimmie utnieh staateles nænnoestimmie.

Gosse vierhtieskuvleräällam äädtjeme dan saemien lierehtimmiefaalenassese dle lissiemaaksoeh ätna vierhtieätnose, viertiestamme jeatjah faagine. Laavenjassh laaken mietie jih laavenjassh mej ävteste diedtem ätna, fierhte skuvle daan biejjien dorje, bieleden lissiehamme maadt-

hfinansieradimmie staateles äejvieladtjijste, juktie vierhtieskuvline juhtedh.

Gellien äejkien dle dam ovreaktam tjierrestamme staaten äejvieladtjide, gaskem doh laavenjassh mej ävteste diedtem ätna/laakeviedteldihkie krievenassh saemien lierehtimmiefaalenasside jih vierhtieätnose.

Guktie daan beajjetje tsiehkje lea jaarjelsaemien vierhtieskuvline, dle ij gääredh leaosesoejkesjem Maahtoelutnjem saemien däärdjedidh, jallh vihkeles jih daerpies evtiedimmie barkoejgumie giehtelidh.

Dan ävteste dle gaajh daerpies skodtedh diedtem formaliseridh dejtie jaarjelsaemien jaarhkeskuvline mah leah vierhtieskuvlh, jih dan tjirrh aktem jearsoesäbpoe maadthfinansieradimmie äadtjodh juktie dejtie saemien lierehtimmiefaalenasside juhtedh.

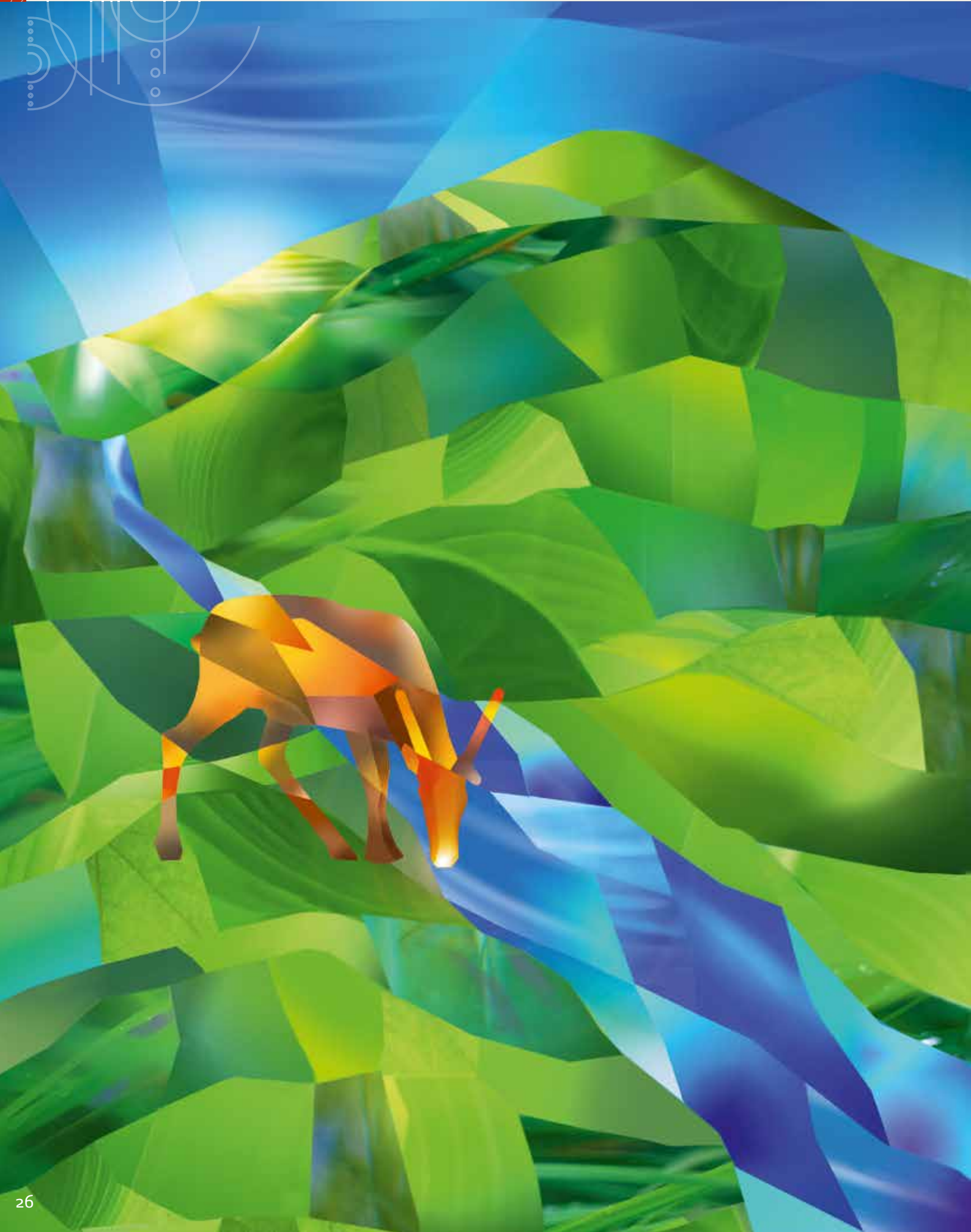
Leaoveierhtie ääriesmoere

Dan ävteste leaovegærjah saemiengielesne fäätsieh dle d'ihthe akte stoerre haesteme gieledierehtæmman. Lohkehtæjjah bietskedie, lijmesjeh, kopijeradie, jih jijtje dalhketjh evtiedie ööhpehtæmman. Jijtedorjeme dalhketjh eah dan jijnjem ätnasovvh jeatjah lohkehtæjjijste.

Saemiedigkie, mij diedtem ätna saemien leaoveierhtie evtiedidh, sov *Strateges soejkesjisnie leaoveierhtie evtiedæmman (2009-2012) jeakta:*

Akte dejtie stööremes haestiemijsie lea tjaelijh däärehtidh leaoveierhtieprosjektide. Joekoen prosjektide jaarjel-jih julevsaaemien gielesne.

Leaoveierhtievtiedimmie lea jearohke dejtie vierhtijste jih prioriteradimmie mejtie Saemiedigkie vadtä. Jis edtja buektiehtidh jaarjelsaemien leaoveierhtie evtiedidh abpe skuvlebaalan, dle daerpies guhkies soejkesjigumie mah leah guhkebe goh dah siejhme soejkesjeboelkh mah njeljie japeh ryöhkoeh. Jarkoestimmie gærjijste aktene seerjesne aalka maaje voestes klaasseste, jih dle tjöödtjeste mænnagan gosse jollebe daltesidie bäata. Jjaarhkeskuvlesne dle leaovegærjah eah annje jaarjelsaemien gielesne gäävnesh. Jijnjh jaarjelsaemien lohkehtæjjah sijhtieh viehkietidh orre leaoveierhtie evtiedidh. Men barkoe- jih seehtemetsiehkje

4.0 Råajvarimmiebielie

1: Råajvarimmieh jijtse giehtelimmesne

Jis edtja buektiehtidh dam saemien perspektijvem nænno-estehtedh fylhkentjiielten funksjovnesne goh regijovnaale reereme- jih evtiedimmieaktööre, dle åejvieråajvarimmie jijtse darjoemisnie sjædta aktem saemien raeriestæjja-barkoem tseegkedh fylhkentjiielten voernges reeremisnie. Daate edtja akte funksjovne årrodh mij lea dovne stuvreme fylhkentjiielten politihkeles jih reereles barkose, gusnie tjo-evtjenjebaakoeh leah bijjieguvvie, elliesvoete, iktemearan barkoe jih iktedimmie barkojste saemien aamhtesigujmie.

Akte naa vijries buerkiestimmie lea dorjesovveme daehtie bijjemes råajvarimmeste, mij aaj gellielaakan sæjhta akte krievenasse årrodh juktie maehdedh niærhkedh jih vijriesåbpoe barkedh dej jeatjah råajvarimmiejgujmie **RÅAJVARIMMIEBIELESNE 1.**

Dah leah åajvahkommes sjære råajvarimmieh, ektiedamme dietedbarkojde sjære darjomesuerkine: saemien gielereereme, saemien kultuvre jih jaarhkeööhpehtimmie. Jieniebidie daejstie råajvarimmijste dle våaromem jih haestiemi die veelebe ållermaahteme evtetbisnie kapihtelisnie. Dan åvteste dle ajve akte ånehks buerkiestimmie daejstie daesnie.

4.1. Bijjemes råajvarimmieh

Tiltak 1: Råajvarimmie 1: Barkoem tseegkedh goh saemien raeriestæjja Noerhte-Trööndelagen fylhkentjiieltensne

Våarome: Fylhkentjiielte dietedtem åtna akten tjåenghkies regijovnaale evtiedimmien åvteste, jih dejtie tryjjesfaalenas-side deelledh mah leah fer stoerre dejtie aktogs tjæltide, jih faalenassi åvteste tjæilteraasti dåaresth. Ihke Noerhte-Trööndelagen fylhke åarjelsaemien dajven gaskoeh bieliem feerhmie, dle fylhkentjiielten akte laavenjasse dovne aktem politihkeles jih reereles reeremeråållam saemien aamhtesijstie gorredidh.

Noerhte-Trööndelagen fylhkentjiielte lea dihte aajnehke fylhkentjiielte laantesne mij lea akte regijovnaale åarjelsaemien gielereeremeåårgane. Dan åvteste stuerbe krievenassh jih lissiehtamme fokusem åtna, gosse lea gietedimmien bijre saemien aamhtesijstie siejhmelaakan. Laavenjostoelatjkosne NTFT'en jih Saemiedigkien gaskem, åtnoen bijre guektiengielevoetevierhtijste 2012-2014, tjåådtje, «Noerhte-Trööndelagen fylhkentjiielte sæjhta sov

iktedæjjaråållam vijriesåbpoe evtiedidh dejtie ovnessie aktööridie mah guektiengielevoetine berkieh fylhkesne».

Daan biejjien ij guhte åejviediedtem utnieh saemien aamhtesi åvteste fylhkentjiielten reeremisnie. Akte barkije Goevtesisnie regijovnaale evtiedæmman /GRE jih akte barkije Goevtesisnie lierehtæmman / AVGO saemien aamhtesh utnieh goh bieliediedte fiereguhtene faagesuerkesne.

Vaenie daajroe barkiji luvnie fylhken reeremisnie saemielaaken gielenjoelkedassi bijre jih maam dah raaktan sijhtieh jiehtedh.

Saemien kulturvedaajroen bijre dle seamma hæsteme. Noerhte-Trööndelagen fylhkengærjagætie aktem vihkeles pioneerebarkoem dorjeme prosjektine «Sørsamisk i biblioteket – en styrke for identitet og kultur». Prosjekten tjærrh dle jijnjh dååjrehtimmieh åådtjeme, jih akte stoerre viermie tseegkesovveme ovnessie suerkiejgujmie faagesuerkien sijnjelen, dovne fylhkesne jih jeatjah fylhkine. Prosjekte ij leah jaarhkeme mænngan 2011.

Dietedbarkoeh jih råållah gielerjarngelaavenjostosne tjællkestidh akte vihkeles laavenjasse sjædta dan regijovnaale reeremasse saemien aamhtesijstie. Daesnie Saemiedigkie tjærteste Noerhte-Trööndelagen fylhkentjiielte tjuaara aktem iktedimmieråållam utnedh, guktie guektiengierth barkoe ij dorjesovvh. Fylhkentjiielte vuajna akte vihkeles barkoe dej ovnessie gielearngide iktedidh, jih gielearngelbarkojde tjærræhtidh, jis edtja vierhtide eensilaakan nuhtjedh mah åarjelsaemien gieline jih kultuvrine berkieh fylhkesne.

Aaj gosse lea man jijnjh åvtelhbodti prosjekth mah dorjesuvvieh, dle jeenjesh jeahteme ihke daerpies sinsitniem bievnedh, buerebelaakan iktedidh, dibrehtidh jih vijriesåbpoe barkedh soejkesjamme råajvarimmiejgujmie.

Govlesadtemeforume saemien aamhtesidie Noerhte-Trööndelagesne lea akte hijven gaavnedimmiesijjie gusnie ovbyjjeslaakan digkede jih bievnesh juaka, men ij naan byjjes råållam utnieh, vaallah goh nænnoestimmiefaamoe jallh govlehtimmiesuerkie gænnah, gosse voernges soejkesjevierhkieh soejkesje jih aamhtesh gietede mah leah saemien tsiehkieh bijre fylhkesne.

Saemiedigkie jih Gaskedajven Båatsoetjiielte govlehtimmiesuerkine åtnasuvvieh muvhtine soejkesjeaamhtesinie, men dihte saemien perspektijve annje saah gukttemslaakan gorresåvva fylhkentjiielten reeremisnie.

Åniedamme:

Dan åvteste daate akte joekoen geerve aamhtesesuerkie, ij

goh unnemes d'iedtejoekedimmien, bihkedassi j'ih njoelkedaassi bi'jre saemien aamhtesidie, dle daerpies aktine bi'jjesmes raeriestæjjafunksjovnine, mij dam daerpies daajroem j'ih bi'jjieguvviem åtna, juktie elliesvoetem j'ih kontinuiteetem barkosne gorredidh.

St.bievnese nr 28 (2007-2008) Saemiepolitihke aaj tjier-teste «...Fylhkentj'ielth noerhtene Leah hijven d'ååjrehtim-mieh åtneme j'ijtsh barkijigujmie mah sj'iere d'iedtem åtneme evtiedimmiebarkoen åvteste, goh soejkesjimmie, evtiedim-mie j'ih iktedimmie saemien gyhtjelassijste».

Råajvarimmien åejvieulmie:

Akte barkoevierhtie goh saemien raeriestæjja edtja dam bi'jjemes d'iedtem vaarjelidh ihke nasjovnaale saemiepolitihke gi'etesåvva j'ih tj'irrehtamme sjædta dennie regijovnaale re-eremisnie saemien aamhtesijstie. Raeriestæjja edtja aaj ik-tedimmiem bueriedidh j'ih vierhtide buerebelaakan nåhtadidh barkoesuerkesne.

Raeriestæjja edtja lihke gaskesem utnedh dejnie saemien byjresinie fylhkesne. Aaj dejtie saemien årroejidle j'ih saemien institusjovnide j'ih siebride dle vihkeles aktem almetjem utnedh, mejnie maahta rååresjidh, mij maahta vaestiedidh j'ih /jallh vij-riebasse saehtedh dennie fylhkentj'ielten reeremesystemesne. Dan åvteste fylhkentj'ielte j'ih fylhkenraerie Leah duekesne dle barkoe autoriteetem åådtje saemien siebriedahkesne.

Bielieulmie / barkoen sisvege:

- Goh aajnehke fylhkentj'ielte mij lea åarjelsaemien regijov-naale gi'elereeremåårgane, dle tjuara aktem sj'iere d'iedtem vaeltedh regijovnaale barkoen åvteste åarjelsaemien aamh-tesigujmie – aaj jeatjah fylhkentj'ielte.
- Iktemearan gaskesem Saemiedigkine utnedh j'ih dej faage-departemeentigujmie mah d'iedtem utnieh, juktie dam ur-remes daajroem nasjovnaale saemiepolitihken bi'jre utnedh
- Regijovnaale evtiedimmiem tj'irrehtidh j'ih skreejrijinie årrodh j'ih laavenjostose bööredidh jeatjah siebriedahke-aktöörigujmie mah d'iedtem utnieh saemien aamhtesi åvteste, goh HiNT, tj'ielth, Fylhkenålma, geajnoesuerkie, skiemtjegåetie, pollise, gærhkoie, NAV j'ih jienebh.
- Saemien iedtjh buektedh j'ih vaarjelidh regijovnaale re-eremisnie b'åatsoen, arealereeremen, museumbarkoen, ööhpehtimmien/lierehtimmien, fealadassen, jielemeevtie-dimmien j'ih kultuvren sisnjeli
- Gi'ehtjedidh govlehtimmieh öörnesuvvieh mah dejtie saemien siebride meatan vaeltieh gaajhki bi'jr mah gov-lehtimmiem krieveh. Dellie maahta dam sj'iere saemien raeriestæjja moenehtsem hiejhtedh. Aamhtesegi'etedim-mie saemien aamhtesijstie Fylhkenraaran Kvaliteetem gorredidh beetnehtsemidie prosjektide/råajvarimmide rååresjimmien j'ih ektiefinansieradimmien tj'irrh Saemiedig-

kine. Viehkietidh politihkeles viehkine Saemiedigkien j'ih sjyöhtehke faagedepartemeenti vööste gosse lea ohtsemi bi'jre stuerebe prosjektide

- Viehkietidh positijve såaltjh bæjjese bigkedh viehkine gel-lievoetem vuesiehtidh fylhken histovrijesne, kultuvresne j'ih jieliemisnie, mij vihth lea vihkeles murriedimmien, årrome-lastoem j'ih fealadassen gaavhtan. Vijriesåbpoe vuesiehtidh saemien prosjekth j'ih råajvarimmieh aktem tj'ielke dajve-profillem utnieh, juktie dah lissiehtamme darjomh vedtieh dejnie dajvine gusnie jieleme hiejjehts.
- Raeriestæjja edtja tjaelijinie årrodh Govlesadtemeforumese saemien aamhtesidie
- Gorredidh j'ih evtiedidh fylhkentj'ielten råållam goh ikte-dæjjah j'ih meatanaktööre gi'elejarngedarjoesmisnie Snåa-sesne j'ih Raavrevijhkesne
- Öörnegem reeredh guektiengielevoetevierhtiejgujmie Sa-emiedigkeste; ohtsemegi'etedimmie, prosjektiebihkedimmie j'ih reekteme
- Viehkietidh bievnesh juekedh, j'ih iktedimmiem ovnessie prosjektijste bueriedidh åarjelsaemien dajvesne
- Viehkietidh soejkesjamme råajvarimmieh dibrehtidh j'ih tj'irrehtidh, aktanimmien tj'irrh dejstie struktuvrijste mah joe g'ååvnesieh, jallh orre tseegkedh
- Raeriestæjja edtja dienesjh vedtedh abpe fylhkentj'ielten gi'ehelæmman, dovne sisnjelds j'ih byjngetje etaath
- Raeriestæjja edtja bihkedimmiem vedtedh aamhtesegi'ete-dæjjide gaajhkie faagesuerkine fylhkentj'ielten reeremisnie
- Fierhte faagesuerkie fylhkentj'ieltesne annje d'iedtem vaalta dej saemien aamhtesi åvteste sov suerkesne
- Dan åvteste akte naa stoerre bielie nasjovnaale saemiepo-litihkeste finansieradamme sjædta goh prosjekth ovnessie faagesuerkiej sisnjeli, dle akte raeriestæjja sæjhta viehkine prospektijste j'ih prosjektifinansieradimmijste jienebh darjomh buektedh goh orre råajvarimmieh j'ih prosjekth, mij vihth sæjhta orre vierhtieh lutniestidh mah naa g'åhkese sijhtieh raeriestæjjabarkoem maeksedh.

Kr'ievenassh raeriestæjjese:

- Åarjelsaemien gi'ele- j'ih kultuvremaahtoe j'ih ållesth daaj-roe åarjelsamien kultuvre-, siebriedahkej'ih jielemen bi'jre Noerhte-Trööndelagesne
- Gamte daajroe siebriedahken bi'jre juktie buektiehtidh dam gellielaaketje sisvegem gi'etedidh saemien gyhtje-lassigujmie
- Siebriedahkefaageles maahtoe unnemes maasteredalte-sisnie

D'iedte/ekonomije: Noerhte-Trööndelagen fylhkentj'ielte

4.2 Gïelereeremeråajvarimmie

Råajvarimmie 2: Åarjelsaemien gïelekonsulentem bïhkedimmiedïenesjisnie nuhtjedh/«giehtjedimmielæstoem» darjodh gaajhkide fylhkentjïelten darjoemidie.

Våarome: Sïejhmelaakan dle vaenie daajroe barkiji luvnie fylhken reeremisnie saemielaaken gïelenjoelkedassi bijre, jïh maam ulmide dah utnieh.

Fylhkentjïelte laavenjostoelatjkoem åtna Snåasen tjïeltine/Gïelem nastedh'ine åestemen bijre toelhke- jïh gïelekonsulentedïenesjijstie guektiengïelevoetelaavenjostoen tjïrrh.

Råajvarimmien bijre: Gïelekonsulente maahta bïhkedæjjine årrodh fylhkentjïeltese vielie goh daan biejjien gosse gyhtjelassh sjiltadimmien bijre saemien gïelesne, bæjhkoehimmie, bieljelimmie, biëvnesh jïh plearoe.

Gïelekonsulente maahta aaj viehkiehtidh gïehtjedimmie-læstoem darjodh, mij aalkovisnie maahta akte hijven viehkie årrodh voerkelimmien gaavhtan, seamma tijjen goh dïhte sæjhta vierhtiedaerpiesvoetide vuesiehtidh fylhkenreeremen ovressie goevtesi sisnjeli.

Aajkoe: Prosessem voerkelimmie niehkedh, jïh

- viehkiehtidh guktie åvtekh jïh aamhtesegïetedæjja fylhkentjïelten goevtesinie /dïedtesuerkine åahpenieh saemielaaken gïelenjoelkedassigumie
- viehkiehtidh ruvtijnh sïehtesjidh dan vijriesåbpoe barkose
- maahtoedaerpiesvoetem vueptiestidh jïh lierehtimmiem barkijidie iktedidh

Dïedte/laavenjostoeguejmie: Noerhte-Trööndelagen fylhkentjïelte/guektiengïelevoetetjïelth jïh gïelejarngh.

Råajvarimmie 3: Sïiere råajvarimmieh Baeniehealsoen jïh almetjehealsoen goevtesisnie

Våarome: Saemielaaken gïelenjoelkedassh § 3-5 vijriedamme bïhkedassh vedtieh åtnoen bijre saemien gïeleste healsoe- jïh sosijaaleinstitusjovnine. Gaajhkesh mah sijhtieh saemien nuhtjedh juktie jïjtsh iedtjh gorredidh aktene regijovnaale jallh voenges byögkeles healsoe- jïh sosijaaleinstitusjovnesne reeremedajvesne, reaktam utnieh dïenesjh åadtjodh saemiengïelesne, dovne njaalmeldh jïh tjaaleldh.

Råajvarimmien bijre: Lissine dejtie jeatjah råajvarimmide fylhkentjïelten sisnjelds jïh byjngetje dïedtesuerkine/institusjovnine, dle daejtie sïiere råajvarimmide raereste Baeniehealsoen jïh almetjehealsoen goevtesisnie:

1. Vuarjasjidh mejtie daerpies åarjelsaemien gïele- jïh jallh kultuvremaahojne gosse barkoeh bieljele/ orre barkijh seehtie baenieklinihkine Snåasesne jïh Namsskogesne, mij Raavrevijhken tjïeltine laavenjostoe baeniehealsoedïenesjen bijre.
2. Maahtoelutnjemem åarjelsaemien gïele- jïh kultuvredaajrosne sïehtesjidh sisnjelds soekjesjinie maahtoe- jïh barkoedåehkieevtiedæmman.
3. Obligatovreles meatan årrodh sïiere sïehtedamme teemakuvsjine goevtesasse/ aalkoekuvsh orrebarkijidie.
4. Almetjehealsoesoejeksem åarjelsaemien gïelesenne jarkoestidh.
5. Guektiengïelen sjiltadimmie tjïrrehtidh sisnjelisnie goevtesisnie Fylhken gåtesne, jïh ålkolen/sisnjeles guektiengïelen sjiltadimmie baenieklinihkine guektiengïelevoetetjïeltinem fylhkesne.
6. Guektiengïelen sjiltadimmie ålkoelisnie vuarjasjidh jeatjah baenieklinihkine.

Dïedte/laavenjostoeguejmie: Noerhte-Trööndelagen fylhkentjïelte/åarjelsaemien gïelejarngh.

Råajvarimmie 4: Kuvsh faalehtidh betniedaajrojne åarjelsaemien teemaj bijre fylhkentjïelten aamhtesegïetedæjjide.

Våarome: Gaajhkine faagesuerkine daerpies vielie maahtojne, juktie maehdedh dam saemien perspektijvem gorredidh goh akte sïejhme teema fylhkentjïelten aamhtesegïetedïemesne jïh reeremisnie.

Råajvarimmien bijre: Kuvsjepaahke byöroe aktem sïejhme betniebeliem utnedh, jïh dam maehdedh sïehtedidh ovressie tsiehkide/dongkijidie. Lemie laavenjostoeaktöörh sijhtieh årrodh åarjelsaemien gïelejarngh jïh HiINT juktie kuvsh öörnedh.

Aajkoe: Daajroem saemien tsiehkij bijre evtiedidh jïh orrestehtedh jïjtse siebresne.

Dïedte/laavenjostoeguejmie: Noerhte-Trööndelagen fylhkentjïelte /åarjelsaemien gïelejarngh Noerhte-Trööndelagesne; HiINT jïh Kommunenes sentralforbund.

Råajvarimmie 5: Åarjelsaemien teemah sïehtesjidh almetjeveeljemelierehtimmesne Fylhkendægkan.

Våarome: Daerpies lissiehtamme daajrojne saemien siebriedahkiesiehkij bijre jis edtja maehdedh dam saemien perspektijven gorredidh fylhkentjïelten politihkeles darjoemisnie.

Råajvarimmien bijre: Sjyöhtehke maahtoebjresh/håalijh bööredidh juktie stuhtjem utnedh aalmetjeveeljeme-lierehti-emmaesne Fylhkendægkan.

Aajkoe: Viehkiehtidh guktie fylhkenpolitihkerh betniedaaj-roem utnieh åarjelsaemien siebriedahken bijre, gaskenasjov-naale jïh nasjovnaale laaki bijre, daaletje staateles politihken jïh regijovnaale soejkesjevierhki bijre, ihke dah våaromem utnieh politihkem tjïrrehtidh aamhtesesuerkesne.

Diedte / laavenjostoeuejmieh:

Noerhte-Trööndelagen fylhkentjïelte/Kommunenenes sentral-forbund, HiNT, Saemiedigkie jïh åarjelsaemien gielejarngh Noerhte-Trööndelagesne.

Råajvarimmie 6: Sjïere daerpiesvoeth vuarja-sjidh åarjelsaemien giele- jïh kultuvremaahose

Våarome: Muvhtine goevtesinie jallh naan barkojde maahta sjïere daerpiesvoeth årrodh åarjelsaemien giele- jïh kultuvre-maahojne.

Råajvarimmien bijre: Maahtoen mietie gihhtjesåvva åarjelsaemien giele- jïh kultvren bijre barkoebieljelimmine, jïh vuar-jasjamme sjædta goh lissiemaahoe jis dah jeatjah krïevenassh stieresne. Åarjelsaemien giele-jïh kultuvremaahoen mietie gihhtjesåvva barkoebieljelimmine, jïh daate maahtoe akte lissie-maahoe jis jeatjah gaavhtan seamma maahtoem utnieh.

Aajkoe: Daerpiesvoetem gorredidh jïh åarjelsaemien maad-toem jïh maahtoem vuesiehtidh, voerkelidh jïh staatussem bijjiedidh.

Diedte: Noerhte-Trööndelagen fylhkentjïelte

4.3 Evtiedimmieråajvarimmieh saemien kultuvre-daaajrose

Råajvarimmie 7: Saemien sijjienommmh geajnoesjiltine

Våarome /haestemh:

Dahkoesoejkesje saemien gielese sijjienommesjiltadæm-man tjuvtjede goh akte vihkeles råajvarimmie juktie saemien våajnoes darjodh, sitaate:

... Saemien sijjienommmh sjiltine nåhtadidh (sijjienomme-sjilth jïh geajnoesjilth) Leah vihkeles juktie saemien gielem våajnoes darjodh, jïh vuesiehtidh saemieh dajvesne årroeh.

Soejkesjamme geajnoesjilth saemien sijjienommigumie

bæjjese biejedh mænngan goh Noerhte-Trööndelagen fylh-kentjïelte guektiengïelen reeremeåårganine sjïditi, men daan mearan dle daate barkoe ij dan jïjnjh illedahkh vadteme.

Saemien nommmh åtnasuvvieh gellene lehkesne fylhkes-ne. Åajvahkommes dle ajve dah saemieh dah mah daejrieh jïh nuhtjeh daejtie nommmide, maaje bieleden doh jeatjah al-metjh eah daejrieh dah gååvnesieh gænnah.

Råajvarimmien bijre:

Sijjienomme tjuara uvtemes jååhkesjamme jïh tjaalasov-veme årrodh Sentralt stedsnavnregisterisnie. Dïhte mij lea vihkeles jis edtja saemiengïelesne sjiltadidh, lea mejtie dïhte saemien nomme åtnasåvva almetjijstie mah desnie årroeh. Laake ij naan joekehtsem darjoeh dej dajvi gaskem mah Leah saemien gielem reeremedajven sisnjelen jallh ålkolen.

Jienebh saemieh jiehtieh Statens kartverk aktem hijven barkoem dorjeme gosse tjaalasovveme jïh nuhtjeme saemi-en nommmh kaarhtine. Dan åvteste maahta joe dallah aelkedh jïjnjh jååhkesjamme sijjienommmh nuhtjedh sjiltadimmesne. Aalkovisnie sæjhta iemie årrodh sijjie- jïh geajnoesjiltadimmmine fylhkengeajnojne dejnie dajvine gusnie saemieh årroeh, jïh/jallh histovrijen mietie saemieh nåhtadamme.

Edtja sijjienommmh sjiltadæmman sjilteåejvieladtjese raeriestidh, amma dïhte mij lea geajnoen aajhtere. Regijov-nekontovre lea sjielteåejvieladtje rijhkegeajnoej jïh fylhken-geajnoej åvteste (tjïelte tjïelten geajnoej åvteste, jïh dovne tjïelte jïh regijovnekontovre sjielteåejvieladtjh privaate geajnoej åvteste).

Sjilteåejvieladtje kvaliteetem gorrede dejtie raeriestamme sijjienommmide Statens kartverkine, åvtelen sjiltide dongkoe jïh bæjjese beaja. Geajnoesuerkie tjïeltine ektine sjæjsjele gusnie edtja sjiltide biejedh, mij voenges daajroem sjiltenommi bijre åtna.

Sæjhta maereles årrodh dovne nöörlen jïh saemien nom-migumie seamma sjiltesne.

Aajkoe: Gosse dovne saemien jïh nöörlen nomme seamma sjiltesne åtnasuvvieh, dle sæjhta dovne dam saemien gielem våajnoes darjodh jïh vuesiehtidh saemieh dajvesne årroeh, jïh vuesiehtidh dælie aktene guektiengïelen jïh guektienkul-tuvrelle årromedajvesne.

Akte illedahke destie maahta årrodh tjænghkies goerkese, respekte jïh tjetskehkevoete. Seamma tijjen sæjhta sån aaj skreejredh jårhkedh bæries nommmh gorredidh jïh åtnose va-elledh, jïh aaj dam vihkeles kultvredaajroem mij lea ektie-damme dejtie, dovne dejtie nöörlen almetjide jïh saemide.

Diedte/laavenjostoeuejmieh:

Noerhte-Trööndelagen fylhkentjïelte/Regijovnekontovre, Luvlie Nåamesjen Dajve jïh åarjelsaemien gielejarngh.

Tiltak 8: Råajvarimmie 8: Vijriesåbpoe barkedh aktegsnænnoestimmiejgumjie Fylhkengærjagætien prosjektteste «Sørsamisk i biblioteket – en styrke for identitet og kultur»

1. Åarjelsaemien gærjabusse jieniebidie tjæltide

Råajvarimmien bijre: Voestes raeriestimmie Fylhkengærjagætien prosjektteste lij akte pryöveöörnege Åarjelsaemien gærjabusse jieniebidie tjæltide mah daan biejjien faalenassem fååtesieh.

Aalkovisnie sæjhta daerpies årrodh aktine vijriedamme laajrojne dejtie gærjabusside mah joe gååvnesieh, dejtie tjæltide gusnie saemieh årroeh fylhkesne. Daate aaj akte faalenasse sjædta dejtie Åarjelsaemien årroejidie mah daan biejjien staarine jîh stuerebe sijjine årroeh. Guhkiebasse maakta vaajteles årrodh akten jîtse bussen bijre Noerhte-Trööndelagesne.

Aajkoe: Råajvarimmien aajkoe lea hoksedh saemieh abpe fylhkesne aktem gærjabussefaalenassem åadtjoeh, nænnoestamme soejkesji jîh latjkoej mietie.

Diedte/laavenjostoejgumjie: Noerhte-Trööndelagen fylhkentjælte/jeatjah fylhkentjæltih jîh Saemiedigkie

2. Soptsestæjja-turné/håalemeseerije saemien aerpieviekien daajroen bijre

Råajvarimmien bijre: Aalkovisnie «Historier om sørsamisk kultur» lij akte laavenjostoe Dejnje kultuvrelle skuvlevossine, (KDS), öörnedamme goh akte soptsestæjja-turné skuvlen learoehkidie. Juktie råajvarimmiem guhkiedidh /evtiedidh maahta iemie årrodh aktem håalemeseerijem öörnedh joekehts ulmiedåehkide, tjirrehtamme ovnessie sijjine jîh ovnessie öörnedimmie. Maahta årrodh öörnedimmieh mej bijre dah laavenjstoe; Åarjelsaemien gærja- jîh kultuvrebusse, DKS, DKSS, tjæltih kultuvre- jîh byjjenimmieetaati baaktoe, jîjtjevyljehke siebrieh historijeh/kultuvremojhtesevaarjelimmien sisnjelen, Folkeakademiet Gaske-Nöörjesne, museumh, gærjagætieh, gallerijh, meassah, festivaalh jîh plearoeh.

Aajkoe: Håalijgumjie mah leah mæhteles ovnessie suerikine Åarjelsaemien aerpieviekien daajroen bijre, dle aajkoe lea iedtjem jîh siejhme daajroem lissiehtidh Åarjelsaemien historijeh jîh kultuvren bijre.

Diedte/laavenjostoejgumjie: Noerhte-Trööndelagen fylhkentjælte/ sjyöhtehke meatan-öörnedæjjah.

3. Åarjelsaemien voessem/lierehtimmiepaahkem evtiedidh maam maanagierth jîh skuvlh mæhtieh löönedh

Råajvarimmien bijre: Learoeverhtieh aktene Åarjelsaemien voessesne mæhtieh årrodh lidteratuvre, daeverh, filmh, guvvieh, musihkh, dirregh, historijeh jîh mahte saht gaajhkem, mah edtjeh dirreginie årrodh juktie Åarjelsaemien aerpieviekien daajroem buektedh. Tjuara lierehtimmiepaahkide sjiehtedidh dejtie ovnessie daltesidie ööhpehtimmesne, maanagierteste dovne jolleskuvlh/universiteett. Fierhten voessesne tjuara aaj bîhkedimmiem lohkehtæjjide darjodh.

Aajkoe: Viehkietidh guktie gaajhkh maanah, learohkh jîh studenth gaajhkine daltesinie ööhpehtimmesne Åarjelsaemien dajvesne daajroem åadtjoeh Åarjelsaemien historijeh, kultuvren jîh siebriedahkejieleden bijre.

Diedte/laavenjostoejgumjie: Noerhte-Trööndelagen fylhkentjælte/jeatjah Åarjelsaemien fylhkentjæltih jîh Saemien Sijte.

4.4 Evtiedimmieråajvarimmieh saemien jårhkeööhpehtæmman jîh geervelierehtæmman

Råajvarimmie 9: Kråangken jårhkeskuvlen råallam dibrehtidh jîh formaliseradidh goh Åarjelsaemien vierhtieskuvle

Våarome/historihke: Akte guhkies barkoe orreme barkoelaavenjassh tjæltidh jîh staatusem formaliseradidh Åarjelsaemien vierhtieskuvlide, Kråangken jîh Aajege/Röörosen jårhkeskuvlh. Dovne fierhte skuvle, Åarjelsaemien fylhkentjæltih jîh Fylhkenålma Nordlaantesne leah daerpiesvoetem veele vuesiehtamme jîh tjierrestamme gellien æjkien. Dåeriesmore lea dihte stoerre gåhke gaskem dam barkoem skuvlh daan biejjien darjoeh, desnie meatan daerpies evtiedimmieråajvarimmieh juktie ulmiem jaksedh akten seamnavyörtegs gielelierehtimmien bijre, jîh maadthfinansieradimmiem vierhtieskuvlestillemistie.

Råajvarimmien bijre: Jaepine 2011 jîh 2013 dle dovne reereles jîh politihkeles tjåanghkoeh orreme Saemiedigkine, Maahtodepartemeentine jîh Orrestehteme- jîh Reeremedepartemeentine. Daan mearan dle ij leah daate vihties illedahkh vadteme. Saemiepolitihkeles stuvreme Noerhte- jîh Åarjel-Trööndelagen fylhkentjæltine sijhtieh daejnie aamhtesinie vijriesåbpoe barkedh. Saemiedigkie sæjhta politihkeles dåarjoem vedtedh daan barkose.

Aajkoe: Aktene formaliseradimmesne vierhtieskuvleråålleste dle veanhtede dovne aktem tjielkestimmiem diedtelaavenjassijste dehtie barkoste mij daan biejjien dorjesåvva, jih akte åvtelhbodti daajroes maadthfinansieradimmiem, mij dovne saemien gieles- jih faagelierehtimmiem gorrede laaken mietie, jih vierhtieskuvli nuepieh sijjen siebriedahkestillemem gorredidh.

Diedte/laavenjostoeaguejmieh: Noerhte-Trööndelagen fylhkentjielte/Åarjel-Trööndelagen fylhkentjielte, Saemiedigkie jih Fylhkenålma Nordlaantesne.

Råajvarimmie 10: Siejhme evtiedimmiebarkoe saemien faagide jih saemien kultuvredaajrose jaarhkeööhpehtimmesne

Våarome/histovrihke: Skuvlejaepien 2000/2001 raejeste Kråangken jaarhkeskuvle diedtem åadtjoeji ihke gaajhkh learohkh jaarhkedaltesisnie fylhkesne edtjin dam gielesierehtimmiem åadtjodh misse krievenassem utnieh. Daate sæjhata jiehtedh åarjelsaemien gielesierehtimmiem jijtsh learoehkidie, jih learoehkidie jeatjah jaarhkeskuvline goh maajhööhpehtimmiem. Skuvlen aaj akte diedte eksamenetjirrehtimmiem åvteste gevelierehtæmman saemien gielesne. KJS aaj diedtem åtna maajhööhpehtimmiem buektiehtidh noerhte-jih julevsaaemien gielesne fylhkesne.

Vierhtieskuvleråålla lea evtiesovveme, jih daan biejjien dle veanhtedeminie skuvle edtja viehkiehtidh dam saemien lie-rehtimmiefaalenassem faageleslaakan evtiedidh. Aaj vihkeles daerpies latjkoeh jih maajhööhpehtimmiedalhketjih leah stieresne åvtelen skuvle aalka.

Maahtoelutnjeme 2006 bihkedassh vadta ihke gaajhkh learohkh jaarhkeskuvlesne edtjeh hijven daajroeh saemien kultuvren jih siebriedahken bijre evtiedidh aktene voenges, nasjovnaale jih gaskenasjovnaale aalkoalmetjeperspektjivesne.

Nov lea daajroes dihte mij Maahtoelutnjemisnie tjåådtje ij leah illesovveme gosse lea learohki daajroe åarjelsaemien kultuvren jih historvrijen bijre, mij seamma tijjen aaj akte bielie tröönderen historvrijste jih kultuvreste.

Gosse kreava saemien aamhtesh jih saemien kultuvredaajroem ööhpehtæmman sjehtesjidh, dle aaj daerpies lissiehtamme daajrojne lohkehtæjjaj jih jeatjah barkijj luvnie jaarhkeskuvlesne.

Råajvarimmie: Kråangken jaarhkeskuvle annje diedtem åådtje dam saemien lierehtimmiefaalenassem faageleslaa-

kan evtiedidh learoehkidie jaarhkedaltesisnie, aaj gevelierehtimmiem. Jis skuvle edtja diedtem utnedh dam saemien maajhööhpehtimmiefaalenassem öörnedidh fylhkesne, dle daerpies fokusem lissiehtidh jih vierhtieåtnoem nænnoesteh-tedh dan reereles barkose.

Sæjhata aaj akte iemie barkoe KJS'se nierhkedh jih HiNT'ine laavenjostedh kuvsi/minngieööhpehtimmiem bijre saemien kultuvre- jih siebriedahkedaaajrosne jaarhkeskuvli lohkehtæjjide Noerhte-Trööndelagesne.

Aajkoe:

1) Gorredidh jih vijriesåbpoe evtiedidh saemien gielh, båatsoem jih duedtiem goh faagh jaarhkeööhpehtimmesne/gevelierehtimmesne, jih kvaliteetem gorredidh maajhööhpehtimmiefaalenassesne saemien gielesne.

2) Viehkiehtidh saemien kultuvremaahtoem lissiehtidh lohkehtæjjaj luvnie, mij lea eevre daerpies ihke jaarhkeskuvlen learohkh Noerhte-Trööndelagesne edtjeh dam vihkielommes daajroem saemien historvrijen, kultuvren jih siebriedahken bijre åadtjodh

Diedte/laavenjostoeaguejmieh: Noerhte-Trööndelagen fylhkentjielte/HiNT jih åarjelsaemien gielesjarng.

Tjuara råajvarimmiem ektesne vuejnedh dejnie barkojne mij dorjesåvva juktie Kråangken jih Röörosen jaarhkeskuvlh/Aaajgem formaliseradidh goh åarjelsaemien vierhtieskuvlh.

Råajvarimmie 11: Åarjelsaemien learoeverhtie-evtiedimmie jaarhkeskuvlen daltesasse

Våarome jih staatus: Ij naan learoeverhtieh gååvnesh faagese åarjelsaemien Maahtoelutnjemen mietie jaarhkskuvlen daltesasse. Learoeverhtietsiehkje lea dan åvteste præåsehke, jih fierhte lohkehtæjjaj tjuara jijtje learoeverhtieh darjodh.

Lohkehtæjjaj materijalem jijtje evtiedieh maam sijjen ööhpehtimmesne nuhtjeh. Byöroe dan åvteste learoeverhtieh evtiedidh jih öörnedidh, guktie jienebh maehieh dejtje nuhtjedh.

Fylhkenålma Nordlaantesne lea raeriestamme diedtem, juktie åarjelsaemien learoeverhtieh evtiedidh jaarhkedaltesasse, jaarhkeskuvlide Kråangkesne jih Röörosesne biejedh. Dan åvteste dle Noerhte-jih Åarjel-Trööndelagen fylhkentjielth skraejriem vaalteme akten åvteprosjektese, mij edtja salkehtidh mejtie nuepie aktem digitaale learoeverhtiem evtiedidh jaarhkedaltesasse.

Råajvarimmien bijre: Ávteprojekte edtja tjielkestidh guktie akte áejvieprojekte, juktie digitaale learovierhtiem evtiedidh, edtja gaajhkide gieleveljemidie jñh daltesidie jaksedh áarjelsaemien faagese jáarhkeskuvlesne. Ávteprojekte tjuara aaj sisvegem, struktuvrem jñh oörneditimmien vuarjasjidh, tehnikheles betniem veeljedh, guktie edtja dam finansieradidh jñh juhtedh.

Aajkoe: Ávteprojekte edtja mierieh akten áejvieprojektiese buerkiestidh jñh tjielkestidh, gusnie ulmie lea aktem ellies digitaale learovierhtiem evtiedidh faagese áarjelsaemien

jáarhkeskuvlen daltesisnie.

Diedte/laavenjostooguejmieh: Noerhte-Trööndelagen Fylhkentjielte/Áarjel-Trööndelagen Fylhkentjielte, Fylhkenålma Nordlaantesne jñh Saemiedigkie.

Tjuara ráajvaimmiem ektesne vuejnedh barkojne mij dorjesávva juktie Kráangken jñh Rööosen jáarhkeskuvlh/Aajegem formaliseradidh goh áarjelsaemien vierhtieskuvlh.

Illustrasjovne: Ellen Sara Reiten Bientie

5.0 Regijovnaale iktedimmie saemien gïelelierehtimmeste

5.1 Sïejhme saemien gïelen jïh gïelelierehtimmien bijre

Saemien gïele ij gâessie gænnah aktem buerebe aalkoevåaromem åtneme goh daelie, dej laakeviedteldihkie reaktaj bijre lierehtæmman jïh åtnoen bijre. Dah Leah daelie hijventaakan vihtiestamme gaskenasjovnaale laakine, latjkojne jïh konvensjovnine, nasjovnaale laakine jïh sïejhme nasjovnaale politihkesne. Nænnoesåbpoe vierhtiejgumie jïh jïjnjh råajvarimiejugumie dle sâemies illedahkh åådtjeme mejstie maahta aavoedidh.

Saemien learohkh mah saemien voestesgïeline lïerieh, Leah abpe laantesne læssanamme 56 % dej minngemes 20 jaepiej. Aaj hijven gosse noere geerve almetjh, jïh jienebh goh boelvesne mijjen åvtelen, veeljeh saemiestedh sijjen jïjtsh maanajgumie hiejmesne, jalhts daate sæjhta jiehtedh dah seamma tijjen tjuerieh lieredh jallh bueriedidh sijjen jïjtsh gïeledaajroeh. Læjhkan dle saemien gïelh hævhtadihks gelline dajvine. UNESCO On rööpses læstosne hævhtadihks gïeligumie dle noerhtesaemien neebnesovveme goh akte hævhtadihks gïele, mearan åarjel- jïh julevsæmien Leah neebnesovveme goh itjmies hævhtadihks gïelh.

Akte guhkies daaroedehtemopolitihke tjuaara sån åejviediedtem guedtedh man åvteste naemhtie daan biejjien. Gosse jienebh boelvh raaktan idtjin åadtjoeh nuhtjedh jallh lieredh sijjen jïjtse ietningïelem, dle gujht geerve sjïdti gïelem hiejmesne jïh voengesne nuhtjedh. Dïhte vihkielommes lierehtimmiesijje saemien gïelide lea dan åvteste fååtesamme gellie jaepieh, jïh jeenemasth lea. Dïhte miele diejvesisnie «itjmies hævhtadihks gïele» lea raaktan gosse gïele ij mubpien boelvese sertiestovvh aktene biejjieladtje åtnosne eejhtegi jïh maanaj gaskem.

Akte stoorre låhkoe daan beajjetje åarjelsæmien eejhtegijste ij saemesth gænnah. Dan åvteste joekoen vihkeles byögkeles råajvarimiejugumie nierhkedh gïelelierehtimmien sisnjelen dan varke gåarede. Mijjeh vovejnebe vuesiehtimmien gaavhtan akte jïjtse åarjelsæmien maanagierte Snåasesne, jïh sâemies faalenash gïeleskreejrinie nöörlen maanagiertine saemien maanajgumie, låhkoem lissehte dejstie maanijste mah maadthskuvlesne aelkieh stuerebe gïeledaajrojne, jïh dan åvteste buerebe nuepieh åadtjoeh åarjelsæmien gïelelierehtimmien voestesgïeline utnedh.

Dej minngemes jaepiej dle åarjelsæmien lierehtimmie maadthskuvlesne aktene jarkelimmieprosessesne orreme, gusnie saemien learohkh vielie goh aarebi edtjeh lierehtimmien åadtjodh saemien gïelesne jïh saemien faagine sijjen hiejmeskuvline, maam aarebi internaateskuvline åadtjoejin. Skuvleaajhterh bieleden maehteles barkijh edtjieghe alternatjive lierehtimmien saemien gïelesne faalehtidh maajhööhphehtimmien tjïrrh, akte dienesje maam sâemies saemien skuvlh vedtieh (vierhtieskuvlh) jïh gïelejarngh. Lissine maajhööhphehtæmman/lierehtæmman nedtesne dle lierehtimmiefaalenasse aaj maahta minneden lohkehtæjja jïh gïelebiesieh årrodh. Juktie naemhtie guhkiem orreme dle gelliesårhts vuekieh jïh sjiehtedimmieh evtiedamme.

5.2 Daatavåarome

Daennie bielesne dahkoesoejkesjistie dle iemie sjïdti abpe ööhpehtimmien ektesne vovejnedh, maanagierten ræjeste dovne jåarhkeskuvlem, guktie riektesisnie dle skuvlebaelie 19 jaepieh ryöhkoe. Akte bijjieguvvie lea dorjesovveme dehtie saemien gïelelierehtimmiefaalenasseste åarjelsæmien dajvesne skuvlejaepide 2010/2011 jïh 2011/2012 (vuartesjh Våarometjaatsegem, lissietjaalege nr. 1.) Bijjieguvvie lea dorjesovveme dejstie bievniesjistie mejtie saemien vierhtieskuvlh maadthskuvle- jïh jåarhkedaltesisnie, Fylhkenålma Finnmarkhesne, Nordlaantesne, Noerhte-jïh Åarjel-Trööndelagesne, sjyöhtehke fylhkentjïelth jïh tjïelth Leah vadteme. Daerpies orreme bievniesidie ovnessie suerkijste gellie æjkieh gïehtjedidh, dan åvteste desnie gusnie vaenie learohkh dellie dah eah byögkeles statistihkine tjaalasovvh persovnevaarjelmien gaavhtan. Naa sïejhme åarjelsæmien maanide oktegh jallh ajve naan gille årrodh gïelelierehtimmesne!

Vijriesåbpoedleaktemgïhtjemegoerehtimmientjïrrehtamme gaajhkine tjïeltine mah saemieh almetjelåhkosne utnieh Noerhte-Trööndelagesne, ållesth 21 tjïelth 24 tjïeltijste (vuartesjh Våarometjaatsegem, lissietjaalege nr. 2).

Prosjekteboelhken aaj bievnesh tjöönghkeme aarebi goerehtimmijste, dotkemistie jïh statistihkestesne, seminarijste jïh byjrehtallemijstie/soptsestimmijste ovnessie aktöörigumie faagesuerkien sisnjelen.

Daehie daatavåaroemistie dle aktem buerkiestimmien dorjeme daan beajjetje saemien gïelelierehtimmien bijre fylhkesne. Ulmie lea orreme aktem dan hijven goerkesem

åadtjodh goh gåarede juktie mæhtedh maam akt jiehtedh iktedimmiedaerpiesvoeten bijre, jïh dan mænngan mæhtedh råajvarimmieh raeriestidh aktine vihties ulmine jïh mallh (vua rtesjh Våarometjaatsegem, lissietjaalege nr. 3.)

Åejviekonklusjovnine dle gïelelierehtimmie vuesehte åarjelsaemien gïele akte itjmies hãvhtadihks gïele, gierve jïh gellielaaketje haestemigujmie. Seamman tïjjen dle dah politihkeles mierieh darjoeh guktie maahta optimistiske årrodh. Haesteme lea jïjnh hijven råajvarimmieh prosjekte-jïh soejkesjedaltesistie buektedh, dahkose jïh gukkiebasse barkose.

5.3 Buerkiestimmie tsiehkeste jïh haestemh

Sïejhme væhtah jïh tendensh åarjelsaemien gïelelierehtæmman.

Dïhte åarjelsaemien dajve lea joekehts jeatjah dajvijste dan åvteste naa gille almetjh bårrode åroeh aktene stoerre dajvesne, mij ij fylhkenraastide jallh nasjovneraastide dåeredh. Daate aaj sæjhta jiehtedh vaenie sosijaale/institusjovnh gååvnesieh, gusnie iemie saemien nuhtjedh. Goh unnebelåhkoegïelen almetjh dejnie ellen jeanatjommeh tsiehkine, dle jïjtse gïelem bårarhte veeljie gosse lea jïenebelåhkoen gïeleutnijigujmie.

Gosse lea åarjelsaemien gïelelierehtimmien bijre dle unnebelåhkoedåeriesmoere gaajh stoerre konsekvensh åådtje: vaenie learohkh geerjehtamme skuvline jïh klaassine, aajnehke lohkehtæjjah (jis naaken) jïh faatoes iemie gïelesijjeh dovne dejtie mah seamman aalterisnie, jïh jeatjah sosijaale ektiedimmie. Aktine eejhtegeboelvine mij åajvahkommes nõorjen soptsese, dle aaj dïhte aaresnes jïh vihkielommes gïelelierehtimmiesijjeh gaarvene.

Õöhpehtimmiedirektovraate aktem prosjektem tïjrehtamme juktie Maahtoelutjnemem 2006 – Saemien (MLo6S) evalueradidh, gusnie Nordlandsforskning dïedtem åtneme prosjektem iktedidh. Galhkuvereehtehtsisnie goevten 2012: *Kunnskapsløftet 2006 Samisk- Mot en likeverdige skole?* naemhtie vihteste, sitaate:

... tïjrehtimmie MLo6S'ste jïenebh stuerbe haestemh åtna goh dïhte sïejhme MLo6. Daate akte illedahke struktuvrelle faktovrijste, goh gïeletsiehkïe jïh learoevierhtieh jïh dïhte præåsehke lohkehtæjjatsiehkïe.... Råajvarimmieh tïjrehtidh mah mæhtieh dåeriesmoerigujmie viehkïehtidh mejtie mijjeh daennie reektehtsisnie vihtiestamme, sæjhta dan åvteste joekoen vihkeles årrodh juktie mijjeh edtjebe ulmiem

akten seammavyörtegs skuvlen bijre geatskanidh (NF-reektehste nr. 1/2012 – Mot en likeverdige skole?)

Statistihke learohkïdie maadthskuvlesne åarjelsaemien faagegievlesne, vuesehte boelhken 2005/2006 – 2011/2012 dle learohkelåhkoe vaananamme, 123 learohkïjstie 94 learohkïdie. Åarjelsaemien voestesgïeline lea læssanamme, men dan åvteste dan soe vaenie learohkh, dle daate ij dan våajnoes sjïdth statistihkesne. Learohkh åarjelsaemien mubpiengïeline leah vaananamme 31 %.

Åehpies taallh dam seamman evtiedimmie vuesiehtieh dejtie learohkïdie jårhkeõöhpehtimmesne åarjelsaemien faagegievlesne (Samiske tall forteller 5, nr. 1/2012).

Mahte gaajhkh dotkemeilledahkh, politihkeles soejkesjh jïh stuvremetjaatsegem, learoeinstitusjovnh jïh ij goh unnemes; saemien eejhtegem jïh maanaj dååjrehtimmieh gïelelierehtimmie, vuesiehtieh dïhte stöõremes haesteme gosse edtja saemien maanah aktem seammavyörtegs gïelelierehtimmiefaalenassem vedtedh, lea mæhteles gïelebarkïjeh fååtesieh. Mahte 70 % tïjeltijste Noerhte-Tröõndelagesne mah saemien maanah maanagierte-jïh skuvleaalterisnie utnieh, aaj vaestiedieh dïhte stöõremes haesteme lea faeties gïelemahtelmaanagiertebarkïjeh jïh lohkehtæjjah, gosse edtja saemien maanaj reaktah saemien gïelelierehtæmman illedh.

5.4 Daan beajjetje gïelelierehtimmiefaalenasse Noerhte-Tröõndelagesne

Gosse lïelelierehtimmiefaalenassem bijre dle daah ovmessie vuekieh fylhken tïjeltine:

- Dejstie uktsie tïjeltijste mah vaestiedin dah saemien maanah utnin muvhtine dejstie tïjelten maanagiertijste, dle lij njieljie mah eah lin naan sjïere saemien faalenassh sjïehteladteme. Akte tïjelte aktem jïjtse saemien maanagiertem åtna, doh jeatjah faalenassh lin viesiehtimmie, saemien kultuvrefaalenasse jïh saemien gïelefaalenasse gööktine golme tïjeltine.
- Dejstie 13 tïjeltijste mah vaestiedin dah saemien maanah maadthskuvleaalterisnie utnin, dle vijhte vaestiedin dah saemien learohkh utnieh mah eah naan gïelelierehtimmiefaalenassem åadtjoeh gænnah!

Dej jeatjah tïjelti gaskem dle akte tïjelte aktine jïjtse saemieskuvline/internaatine, jïh lissine golme tïjelth daam faalenassemnuhtjehnaakenidiesijjensaemienlearohkïjstie. Doh jeatjah faalenassh leah dovne maajhõöhpehtimmie, saemien lohkehtæjja stïeresne, mïnneden lohkehtæjja jïh gïelebiesieh. Såemies tïjelth jïenebh ovmessie faalenassh

vedtieh mah leah sjihtedamme aktegslearoehkide jallh learohkedåehkide.

Dej ovnessie maalli jñh aktanimmiej sisnjeli daan beajjetje faalenassesne dle dovne sisvege jñh kvaliteete jijnjem jeerehtieh.

5.5 Man åvteste saemien gïelelierehtimmiem iktedidh?

Gosse saemien learohkh annje eah sijjen reaktam iet-niengïelelierehtæmman åadtjoeh maadthskuvline jñh jåar-hkeskuvline, dle daerpies råajvaimmiejgumie dovne åeni-ebasse jñh guhkiebasse.

Dah stoerre joekehts sisvegasse jñh kvaliteetese saemien gïelelierehtimmiefaalenassesne aaj eadtjohke aktivyöki bar-koem krieveh jijnjñh tjåadtjoehtæjjaj gaskem ovnessie dal-tesinie lierehtimiesystemesne.

Man åvteste dan stoerre joekehtsh saemien gïelelierehtim-miefaalenassesne lea gaskem jeatjah dan åvteste:

1. Faeties daajroe reaktaj jñh faalenassi bijre
2. Ovnessie faalenassh jñh veeljemenuvepieh
3. Dæjpeles öörnedimmie jñh tjirrehtimmie lierehtimmiefaa-lenasseste skuvlen aarkebiejjien

Dah haestemh tjåenghkies fåantoeh utnieh, jñh nåake ek-tiebarkoeh vedtieh, mejtie ij maehtieh oktegimse vvejnedh. Gosse edtja iktedimmiemaallh raeriestidh, dle dah aaj tjuerieh dam våaroeminie utnedh. Daate sæjhta jiehtedh dah ovmes-sie maallh sijhtieh ånnetji «sinsitnien bijjelen» båetedh,

dovne dah haestemh mah leah dñhte våarome, jñh aajkoe de-jtie sjiere maallide. Vijriesåbpoe sæjhta haestemh årrodh mah leah daan dahkoesoejkesjen mieriej ålkolen. Vuesiehtimmiem gaavhtan ihke daerpies lissiehtamme maadthdåarjone maaj-hööhpehtæmman, jallh tsiehkies mah leah mierietæjmo-etaallen bijre maadthskuvlesne.

Daesnie staaten åejvieladtjh tjuerieh daerpies jarkelimmieh darjodh. Gosse læjhkan veeljeme daejtie haestiemidie buer-kiestidh, dle juktie vuesiehtidh daerpies ovnessie råajvarim-miejgumie ovnessie daltesinie.

Dennie vijriesåbpoe barkosne juktie råajvarimmieh jñh maallh tjirrehtidh, dle tjuaara akte vihkeles ulmie årrodh dååjrehtim-mieh jñh daajroeh vijriesåbpoe buektedh saemien skuvle-aarkebiejteste voengesne, dotkemebyjresidie, ööhpehtim-mieinstitusjovnide jñh åejvieladtjide mah dñedtem utnieh gaajhkine daltesinie; Orrestehteme- jñh reeremedeparteme-ente, Maahtoedepartemeente, Ööhpehtimmiedirektovraate, Nordlandsforskning, HiNT, Fylhkenålma Noerhte-Trööndela-gesne jñh Nordlaantesne, åarjelsaemien gïelejarngh, fylhken-tjielh jñh tjielth.

Ruvtijnh jñh sijjeh utnedh gusnie daajroem jñh biävnesj juaka maehtieh aktem tjåenghkies goerkesem buektedh, mij vihth daerpies jis iktedimmie edtja buerebe sjidtedh jñh råajvarim-mieh utnedh mah leah stuvreme akten ulmien vööste.

Åarjelsaemien gïelelierehtimmiem gaavhtan dle joekoen vih-keles aktem buerebe laavenjostoem tseegkedh jñh evtiedidh geografefes jñh reeremeraasti jñh daltesi dåaresth.

Guvvie: Samien Sijten guvvievåarhkoe/guvvievaeltje: Piere Joma

6.0 Råajvarimmiebielie 2: Regijovnaale iktedimmieråajvarimmieh lierehtæmman saemien gielesne

Orrestehteme-, Reereme- jñh Gærhkoedepartemeente (ORD) lea viehkietamme Noerhte-Trööndelagen åarjelsaemien evtiedimmieprosjektem/soejkesjebarkoem finansieradidh daejnie dongkeminie: *Noerhte-Trööndelage sæjhta, goh regijovnaale aktöore, viehkietidh maallh evtiedidh juktie dam 13-jaepien lierehtimmie skuvlesne iktedidh, jñh råajvarimmieh evtiedidh gusnie gielesne jñh kultuvremaahtoe ektesne vuajnalgieh.*

RÅAJVARIMMIEBIELIE 2 regijovnaale ektieørnege maallh åtna, gusnie dihte vårarome lea haestemh jñh evtiedimmiedaerpiesvoeth mah leah saemien gieleslierehtæmman ektiedamme abpe ööhpehtimmesne. Ektieørnege lea govlesadteme, iktedimmie jñh diedtejoekedimmie jijnjh aktööri gaskem, ovmessie geografies jñh faageles reeremedaltsinie. Daan gaavhtan dle Noerhte-Trööndelagen fylhkentjielte, råallesne goh regijovnaale aktöore, sæjhta skraejriem vaeltedh jñh laavenjostoegeujmine årrodh jeatjah diedteaktööride.

EKTIEÖÖRNEGEMAALLE 1: Regijovnaale raeriestimmiedienesje åarjelsaemien lierehtæmman

Vårarome / haestemh:

Dahkoesojkesjiesnie saemien gielide tjåådtje Råajvarimmien nr. 34 nuellesne: «*Raeriestimmie jaarhkeskuvline åarjelsaemien dajvine*»:

Saemiedigkie sæjhta aktem laavenjostoeoprojektem aelkedh fylhkentjietligujmie ektine, juktie aktem raeriestimmiedienesjem tseegkedh jaarhkeööhpehtimmesne åarjelsaemien dajvesne.

Tjåådtjoehtæjjah råajvarimmien åvteste lea *Saemiedigkie jñh sjyöhtehe fylhkentjietlth.*

Dihte vårarome ihke råajvarimmie meatan sjidi Dahkoesojkesjiesnie saemien gielide lij akte siejhme byjhkesjimmie ihke lij daerpies aktine "vijriedamme" åarjelsaemien raeriestimmiedienesjinie jaarhkedaltesisnie. Siejhmelakaan dle daerpies lissiehtamme daajrojne reaktaj jñh faalenassi bijre, råajvarimmieh jñh tsavtshvierhtieh, saemien kultuvre, aerpieviekieh jñh jieleme, jñh haestemh ektiedamme guekti-

engielenvoetese jñh jienebekultuvrelle maadtose.

Akte regijovnaale åarjelsaemien raeriestimmiedienesje, vielie funksjovnigujmie goh aktene siejhme raeriestimmie-/karriereebihkedimmesne, byöroe aaj maehtedh sjiere daerpiesvoeth dåastodh åarjelsaemien lierehtimmien sisjnjenen abpe ööhpehtæmman. Daah haestemh sijhtieh jaarngesne årrodh juktie dienesjem hammoedidh:

• Ovmessie faalenassh

Stoerre joekehtsh lierehtimmieinstitusjovni vuekien, kultuvren jñh lierehtimmiehaammoen gaskem leah akte dejstie haestiemijstie saemien gieleslierehtæmman. Ovmessie faalenassh maadthskuvledaltesisnie, mij aaj lea guktie tjietlth jñh hiejmesijjieskuvlh maajhööhpehtæmman sjiehteledtieh, darjoeh guktie saemien learohkh gaajh joekehts gieledaltesem utnieh gosse jaarhkeskuvlesne aelkieh.

• Boelhkeste boelhkese jñh tsoepkenasse gieleslierehtimmesne

Gosse aktede daltesisnie jñh skuvleste båata akten måbpan dle dihte akte joekeen vaarege boelhke learohkieh jñh dæhkide saemien learohkijstie. Gosse sertiestimmieh gierve jñh krievije sjidtieh, dle daamtaj jeenjesh orrijieh jallh gieleslierehtimmieprosesse tjöödtjeste. Tjuara joekeen tsåatskeles årrodh olles learohkh orrijieh gosse naemhtie, jñh tjuara eadtjohkelaakan sertiestimmie viehkietidh daltesi jñh skuvlesårarhti gaskem.

• Laavenjostoe åarjelsaemien gielesjaarngigujmie evtiedidh jñh öörnedidh

Akte vihkeles laavenjasse Noerhte-Trööndelagen fylhkentjietlese lea dihte laavenjostoe Snåasen tjietline orreme, juktie dam åarjelsaemien gielesjaarngem Gielem nastedh bæjjese bigkedh. Daan biejjien Kråangken jaarhkeskuvle lea Fylhkentjietlten vihkielommes guejmie gielesjaarngelaavenjostosne, gusnie skuvle eksamenediedtem saemien gieleslierehtimmiefaalenassen åvteste åtna.

Fylhkentjietle aaj dejnien barkojne viehkehte mij Raavrevijhkesne jåhta daelie, juktie aktem gielesjaarngem tseegkedh tjietlesne. Tijjen åvtese dle Fylhkentjietle sæjhta aktem regijovnaale iktedæjjaråållam utnedh dejtie ovmessie gielesjaarngefunksjovnode, jñh aktem regijovnaale

diedtem utnedh juktie evtiedidh jñh faalehtidh gïelejarn-gefaalenassh/dïenesjh mah maehtieh åtnasovvedh lïerehtimmesne saemien learoehkdie/studentide gaajhkine fylhken tjieltine (v. Laavenjostoeatjkojne åtnoen bijre guektiengïelevierhtijste 2012-2014)

▪ **Dåårrehtimmie jollebe ööhpehtæmman**

Nasjovnaale dåårrehtimmiestrategiesne saemien jollebe ööhpehtæmman 2011-2014 tjåådtje (s.33). Goh jårhkeskuvlen aajhterh dle fylhkentjielth vihkeles juktie våaromem biejedh ihke saemien noerh våaromem jñh iedtjem åadtjoeh vijriebasse studijidie. Fylhkentjielth leah dan åvteste vihkeles dåårjoehtæjjah juktie noerh saemien jollebe ööhpehtæmman dåårrehtidh.

Noerhte-Trööndelagen jolleskuvle; HiINT, aktem nasjovnaale diedtem åtna åarjelsaemien gïelen jñh kultuvren åvteste jollebe ööhpehtimmesne, jñh lea meatan SAK7-laavenjostosne (Saemien lohkehtæjjaööhpehtimmie-regijovne), Saemien jillesskuvline, Finnmarhken jolleskuvline, Tromsø Universitetine jñh Nordlaanten Univesiteetine ektine. HiINT diedtem åådtjeme iktedimmie åvteste Dåårrehtimmie SAK7-laavenjostosne, gusnie stilleme lea daate:

- Regijovne edtja barkedh lohkehtæjjastudenth dåårrehtidh sïejhmelaakan, jñh joekoen saemien gïelesne. Akte vihkeles bielie daestie lea viehkietidh maahtoem lissiehtidh jienebi luvnie guktie dah åadtjoeh saemien lohkehtæjjaööhpehtimmesne aelkedh, jallh saemien lohkedh lohkehtæjjaööhpehtimmesne. Daate dorjesåvva ektiedimmesne dan dåårrehtimmiebarkose mejnie joe aalkeme.

Akte regijovnaale åarjelsaemien raeriestimmiedïenesje sæjhta akte iemie laavenjostoeaktööre årrodh HiINTen dåårrehtimmiebarkosne, jñh akte vihkeles lïhtse sjiðtedh maadhskuvlen, jårhkeskuvlen jñh jollebe ööhpehtimmien gaskem.

Råajvarimmieh: Akte laavenjostoe aalkeme Noerhte-jñh Åarjel-Trööndelagen fylhkentjielti jñh Saemiedigkien gaskem, juktie regijovnaale raeriestimmiedïenesjem åarjelsaemien lïerehtæmman tseegkedh. Guejmieh leah siemes akte dagkeres dïenesje byöroe gaajhkide daltesidie ööhpehtimmesne feerhmedh, jñh goh akte regijovnaale funksjovne fysiske stïeresne årrodh aktene dejstie jårhkeskuvlijste mah leah vierhtieskuvlh.

Noerhte-Trööndelagen fylhkentjielten gaavhtan dle akte vaajtele akten jijtse åarjelsaemien raeriestimmiedïenesjen bijre, Kråangken jårhkeskuvlesne. Dihte dan åvteste skuvle sov råållesne goh åarjelsaemien vierhtieskuvle aaj diedtem åtna evtiedimmiebarkoen åvteste åarjelsaemien lïerehtimmesne jñh geervelïerehtimmesne fylhkesne. Maahta aaj jienebh evtiedimmiebarkoeh raeriestimmiedïenesjen nualan

biejedh, mah aaj sijhtieh dam åarjelsaemien faagebyjresem nænnoestehtedh skuvlesne. Siemes tseegkemem aktede vijriedamme raeriestimmiedenesjistie digkiedidh gosse edtja vierhtieskuvlegyhtjelassem digkiedidh, dennie vijriesåbpoe politihkeles barkosne staaten åejvieladtjigujmie (vuartesjh Råajvarimmien nr. 9)

Aajkoe: Råajvarimmien åejvieaajkoe lea buerebe bihkedimmie saemien lïerehtimmiefaalenassi bijre saemien learoehkdie, eejhtegidie jñh ööhpehtimmieinstitusjovnide gaajhkine daltesinie.

Bielieulmieh/ laavenjassh: Akte regijovnaale raeriestimmiedïenesje åarjelsaemien lïerehtæmman byöroe/maahta daejtie laavenjasside utnedh:

- Aktem «nænnoesåbpoe» karrijeerebihkedimmien faalehtidh saemien learoehkdie jårhkedaltesisnie/geervelïerehtimmesne fylhkesne
- Viehkietidh ektiebarkoe/iktedimmie ööhpehtimmiefaalenasseste buerebe sjædta vierhtieskuvli/gïelejarngi gaskem, jñh dej skuvli gaskem mah ööhpehtimmien dåastoech maadh- jñh jårhkedaltesisnie
- Noerhte-Trööndelagen fylhkentjielten råållam jñh Kråangken jårhkeskuvlen funksjovnem evtiedidh åarjelsaemien gïelejarngine
- Kuvsjh/bihkedimmie raeriestæjjide, karrijeere- jñh studije-bihkedæjjide gaajhkine daltesinie ööhpehtimmesne
- Eadtjohkelaakan sertiestimmie viehkietidh ovmesse skuledaltesie gaskem
- Viehkietidh dåårrehtidh jollebe saemien ööhpehtæmman laavenjostosne Noerhte-Trööndelagen jolleskuvline/HiINT ektine
- Skraejriem vaeltedh jñh meatan årrodh viermiebarkosne jeatjah aktöorigujmie ovmesse daltesinie ööhpehtimmesne (maanagierth, skuvlh, tjielth, fylhkentjielth, fylhkenålma, Saemiedigkie jñh faagedepartemeenth)

Ulmiedåehkieh:

- Saemien maanah jñh eejhtegh
- Skuvleaajhterh/byjjenimmieetaath, skuvlestuvreme jñh «sïejhme» raeriestimmiedïenesje (raeriestæjjah, karrijeere-jñh studijebihkedæjjah, karrijeerejarngj jñh plearoe)
- Åarjelsaemien vierhtieskuvlh
- Åarjelsaemien gïelejarngj

Diedte/laavenjostoe-guejmieh: Noerhte-Trööndelagen fylhkentjielte/jeatjah åarjelsaemien fylhkentjielth, Noerhte-Trööndelagen jolleskuvle/HiINT, Fylhkenålma Noerhte-Trööndelagesne jñh Nordlaantesne jñh Saemiedigkie.

MAALLE AKTEN REGIJOVNAALE RAERIESTIMMIEDIENESJASSE ÅARJELSAEMIEN LÏEREHTÆMMAN:

• DAERPIES:

- "NÆNNOESÅBPOE" KARRIJEEREBIHKEDIMMIE JÅARHKESKUVLEN LEAROEHKIDIE / GEERVELÏEREHTÆMMAN
- BUEREBE IKTEDIMMIE LÏEREHTIMMIEFAALENASSIJSTE
- EADTJOHKE VIEHKIE SERTIESTIMMINE
- LAAVENJOSTOEM EVTIEDIDH GÏELEJARNGIJUMIE
- DÅÅRREHTIMMIEM NÆNNOESTEHTEDH JOLLEBE ÖÖHPEHTÆMMAN

HAESTEMH

RÅAJVARIMMIEH - AAJKOEH

- RÅAJVARIMMIE:
- REGIJOVNAALE RAERIESTIMMIEDIENESJE ÅARJELSAEMIEN LÏEREHTÆMMAN
- AAJKOE:
- NÆNNOESÅBPOE BÏHKEDIMMIEDIENESJE SAEMIEN LÏEREHTIMMIEFAALENASSI BÏJRE LEAROEHKIDIE, EEJHTEGIDIE JÏH ÖÖHPEHTIMMIEINSTITUSJOVNIDE GAAJHKINE DALTESINIE

- VOENGES AKTÖÖRH
- ÅARJELSAEMIEN GÏELEJARNGH
- BYJJENIMMIEETAATH NOERHTE-TRÖÖNDEREN TJÏELTINE
- ÅARJELSAEMIEN VIERHTIE-SKUVLH

- REGIJOVNAALE DÏEDTE
- NOERHTE-TRÖÖNDELAGEN FYLHKENTJÏELTE/KRÅANGKEN JÅARHKESKUVLE
- NOERHTE-TRÖÖNDELAGEN FYLHKENÅLMA

- NASJOVNAALE DÏEDTE:
- SAEMIEDIGKIE
- NORDLAANTEN FYLHKENÅLMA
- HINT
- STAATE MAAHTOEDEPARTEMENTINE

LAAVENJOSTOEGUEJ-
MIEH DÏEDTE

Guvvie: Meerke Krihke Leine Bientie

Guvvie: Samien Sijten guvvievårhkoeh/guvvievaeltije: Mats Ailo Jåma

IKTEDIMMIEMAALLE 2: Nænnoestehteme bievnesegekeme årjelsaemien gielelierehtimmien bijre

Våarome/haestemh:

Stoerredigkiebievnesisnie nr. 28, Saemiepolitihke, tjåådtje: *Vihkeles nuekies bievnesegekeme learoehkidie, eejhtegidie jñh skuvleaaajhteridie, guktie gaajhkesh daejrieh mah reaktah mah gååvnesieh jñh dah aaj gorresuvvieh!*

Joekoen daerpies daajroem reaktaj jñh faalenassi bijre nænnoestehtedh saemien eejhtegi luvnie, healsoe- jñh byjjenimmie-etaatine, maanagierte- jñh skuvleaaajhteri luvnie, lohkehtæjjaj jñh learoehki luvnie. Aaj daerpies dirregigujmie /systemigujmie mah vueptiestieh dejtie mah edtjeh saemien faalenassh utnedh maanagierti raejeste, jñh gaajhkine daltesinie ööhpehtimmesne. Maanagieth jñh ööhpehtimmieinstitusjovnh byöroeh aktem bijjeguvviem utnedh learoehkelåhkode aareh soejkesjimmesne, juktie lierehtimmiefaalenassem öörnedidh varke.

Dette er særlig viktig i forhold til samordning av fjernundervisningstilbudet mot ulike fag- og timeplaner. Videre er det viktig med oversikt over samiske barn/elever når det gjelder muligheter for lettere oppfølging ved overganger.

Råajvarimmieh:

Laavenjostoeråajvarimmieh jienebh aktööri gaskem, juktie:

1. Bievnesegekeme nænnoestehtedh/ bievnestjaalegh geerjehtidh reaktaj jñh faalenassi bijre
2. Dæjpeles dirregh/bieljelimmiegoerh utnedh jñh geerjehtidh, mah vuesiehtieh gieh edtjeh saemien faalenassh utnedh.
3. Ruvtijnh tseegkedh juktie bievneminie viehkiehtidh sertiestimmine

Sjyöhtehke geerjehtimmiesijjieh:

- Skuvlebievnesh/studijekatalogh
- Healsoestasjovnh/healsolesåjhteretjåanghkoeh
- Maanagierteviermieh
- Skuvleviermieh
- Byjjenimmieprogramme Noerhte-Trööndelagesne
- KS-samlinger –tjåanghkoeh

- HINT/ Jolleskuvlelaavenjostoe saemien ööhpehtæmman, SAK7
- Gærjagåetieh: Fylhkengærjagåetie, almetje-, skuvle- jñh faagegærjagåetieh
- Nedtesæjroeh fylhkenålmesse, fylhkentjieltide, fylhkengærjagåetide, tjielth svaalhtesigujmie jñtsh årjelsaemien nedtevierhtide (sjejhme bëevnesh lierehtimmien bëjre, sãemies funksjovnelle bëeljelimmiegoerh)

Maahtoe/faageles vierhtieh:

- Ööhpehtimmiedirektovraate
- Saemiedigkie
- Noerhte-Trööndelagen Fylhkenålma

- Karrijeerjarng Noerhte-Trööndelagesne
- Saemien tjirkije Eejhtegemoenehtsisnie maadthskuvlese / Fylhkesfug

Aajkoe:

Seammavyörtegs faalenassh årjelsaemien gjelelierehtimmesne nænnoestehtedh jñh hoksedh dah lea stieresne

Diedte/laavenjostoe gjejmieh: Noerhte-Trööndelagen fylhkentjielte / Fylhkenålma Noerhte-Trööndelagesne, Healsoe-jñh byjjenimmieetaath tjieeltine, Eejhtegemoenehtse maadthskuvlide.

MAALLE AKTEN NÆNNOESÅBPOE BËEVNESEGALKEME:

IKTEDIMMIEMAALLE 3: Faageviermie åarjelsaemien gieledohkehtæjjide

Våarome/haestemh:

Gosse aarebi voejhkelamme faageviermieh åarjelsaemien gieledohkehtæjjide tseegkedh dle ij dam buektiehamme dan åvteste beetnegh gååvnesamme daam viermiem juhtedh, mij lea dan åvteste fer vaenie lohkehtæjjah gååvnesieh aktem viermiem tseegkedh. Daate joekoen ovlæhkoes dan åarjelsaemien gielelierehtæmman, joekoen dej sjïere haestemi gaavhtan mejtie hijvenlaakan vihtiestamme, gaskem jeatjah Nordlandsforskningen evalueradimmien tjïrrh Maahtoelutnjemistie 2006 – Saemien (Reektehtse nr. 1/2012: Mot en likeverdige skole?)

- **Vijriesåbpoe barkoe ulmiekrïevenassijste learoesoejkesjevierhkesne MLoS**
Dejtie mah saemien gielesne õohpehtieh, lea daerpies learoesoejkesjevierhkien byjjes krïevenassh buerebe iktedidh. Vijriesåbpoe dle daerpies aktine tjåenghkies evalueradimmiesystemine.
- **Joekehts gielelierehtimmiefaalenassh**
Joekehts faalenassh darjoeh guktie learohki gieledaajroe lea joekehts seamma daltesisnie. Daerpies kvaliteetem gorredidh gosse måjhtele saemien learohkh edtjeh aktem reaktoe jïh seammavyõrtegs lierehtimmiefaalenassem utnedh.
- **Faeties voenges faagebyjresh**
Åarjelsaemien lohkehtæjjah leah daamtaj oktegh skuvlebyjresisnie jïh vaenie laavenjostoem utnieh jeatjah faagi vöõste
- **Maahtoelutnjeme saemien lohkehtæjjide**
Akte faageviermie aktem vihkeles råållam maahtoelutnjemen soejkesjidie jïh strategijide. Akte sjyõhtehke teema åarjelsaemien lohkehtæjjide sæjhta vuesiehtimmien gaavhtan maajhõohpehtimmiepedagogihke jïh learoevierhtiedorjemasse årrodh.

Tjaalegisnie "Strategi for kompetanseutvikling i videregående opplæring i Nord-Trøndelag 2009-2012" (nænnoestamme Fylhkendigkeste 2009), tjåadtjoeki, sitaate:

Dah darjomh dejnie faageles viermine leah maahtoelutnjeme aktene vijries goerkesisnie. Viermieh leah daerpies dirregh orreme, ij ajve giehtjedimmien jïh maahtoevtiedimmien gaavhtan dejtie orre learoesoejkesjidie gaajhkine faagine, men aaj sisvegem jïh vuekiem reformesne vihtiestidh. Daate lea haestemh mah sijhtieh ryõhkedh. Vihkeles dah faageles viermieh annje nuepieh åadtjoeh minngieõohpehtimmien

jïh åenebe kuvsjh õõrnedidh lohkehtæjjaj jïh bihkedæjjaj daerpiesvoeti mietie, jïh guhkiebasse evtiedimmine jïh vuekine faagine barkedh.

Saaht guktie, daelie saemien lohkehtæjjah aaj byõroeh nuepieh åadtjodh daerpiesvoetide tjelkestidh jïh tsevtshedh guktie edtja ekonomeles vierhtieh prijoriteradidh minngieõohpehtæmman jïh evtiedimmiebarkose mejtie dah faageles viermieh utnieh.

Råajvarimmie:

Dan åvteste ij naan viermie gååvnesh saemien lohkehtæjjide åarjelsaemien dajvesne dle aalkeme Byjjenimmieprogrammine Noerhte-Tröõndelagesne digkiedidh juktie dagkeres faageviermiem tseegkedh. (Byjjenimmieprogramme lea akte guejmievoete mij lea tseegkesovveme juktie aktem vielie åeliedihks laavenjostoem sjugniedidh abpe byjjenimmesne, jïh Noerhte-Tröõndelagen fylhkentjïelte lea åvtehke. Doh jeatjebh leah NAV, KS, NHO, Noerhte-Tröõndelagen Fylhkenålma jïh HiNT). Nordlaanten Fylhkenålma, mij aktem nasjovnaale diëdtem åtna iktedimmien åvteste åarjelsaemien gielelierehtimmeste, lea Skuvleviermiejåanghkosne 07.03.2012 daam skraejriem dåårjeme jïh haasteme Noerhte-Tröõndelagen fylhkentjïeltem dam råajvarimmien guhkiebasse hammoedidh.

Kråangken jåarhkeskuvle diëdtem åådtje viermiebarkojne nïerhkedh, laavenjostosne Byjjenimmieprogrammine. Byjjenimmieprogramme maahtojne viehkehte jïh råajvarimmien hammoedidh. Dan åvteste dan vaenie lohkehtæjjah jïh dah leah gelline skuvline aktene stoerre dajvesne, dle maahta daerpies årrodh tjåenghkies viermiejåanghkojne lohkehtæjjide gaajhkine daltesisnie skuvlevierhkesne, jïh abpe åarjelsaemien dajveste.

Dihte våarome viermiebarkose sæjhta dihte saemien learoesoejkesjevierhkie årrodh, Maahtoelutnjeme 2006-Saemien (MLo6-S), mij tjaangemeoksine åtnasåvva juktie aktem ellies saemien fokusem åadtjodh abpe maadthlierehtimmesne, jïh jolleskuvlen vöõste.

Aalkovisnie (tjaktjen 2012) aktine tjåanghkojne aalka lohkehtæjjide jåarhkedaltesisnie Nordlaanteste, Noerhte- jïh Åarjel-Tröõndelageste. Nordlaanten Fylhkenålma faageviermiem faalehte golme «baalte sesjovnh» dejnie fierhten jaepien åarjelsaemien gielekonferansine, jïh viermiem haasta teemah jïh håalijh raeriestidh dan voestes gielekonferansese gjïren 2013.

Akte maalle viermiebarkoste maahta göõkte sjïere tjåanghkoeh lohkehtæjjijste årrodh, akte tjåanghkoeh jåarhkeskuvlen lohkehtæjjide jïh akte tjåanghkoeh maadthskuvlen lohkehtæjjide tjaktjege, jïh faalenasse viermiejåanghkoeh bijre gåabpagidie dåehkide Nordlaanten FA'n fierhtenjaepien

gïelekonferansine gïjrege. Daesnie maahta aaj digkiedidh mejtie gåarede åarjelsaemien gïelekonferanssem faagepeda-gogeles biejjine iktedidh gïjrege.

Aajkoe:

Leaeroesoejkesjinie Maahtoelutnjeme Saemien (MLo6S) bu-erebelaakan barkedh, jïh viehkiehtidh guktie saemien lea-rohkh aktem seammavyörtegs lierehtimmiem åadtjoeh.

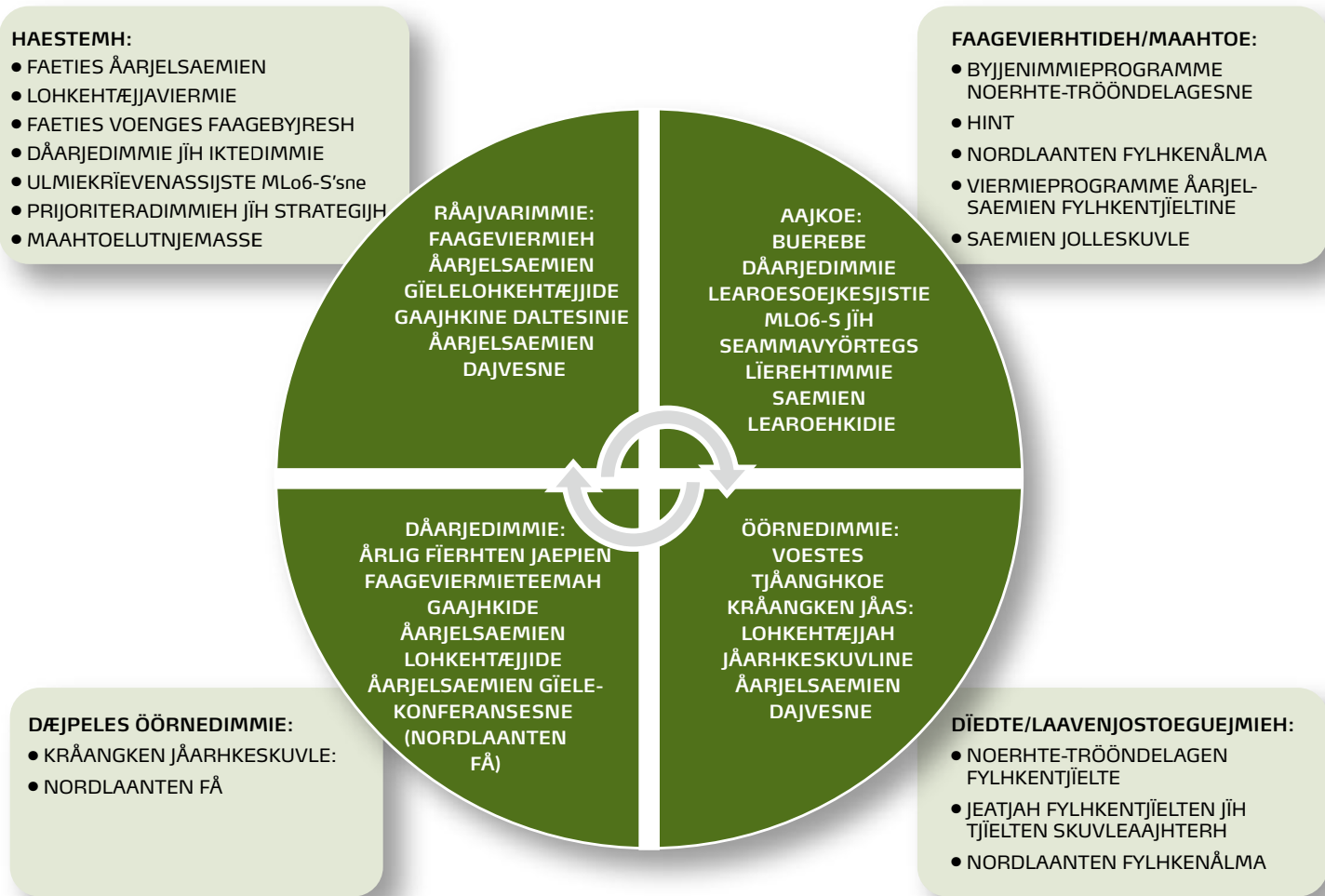
Vihkeles tjierstedidh akte åarjelsaemien faageviermie edtja aktem fokusem utnedh gusnie faage jïh daajroe lea våarome. Dah faageles krievenassh, jïh mah ulmieh mejtie veanhtede

leaorohkh edtjeh jaksedh, edtjeh seamma årrodh dovne åar-jelsaemien lierehtæmman jïh sieljme lierehtæmman.

Faagevierhtieh/maahtoe: Byjjenimmieprogramme Noerhte-Trööndelagesne, HINT, Nordlaanten Fylhkenålma, viermieprogramme åarjelsaemien fylhkentjïeltine, Saemien Jolleskuvle.

Dïedte/laavenjostoeuejmieh: Noerhte-Trööndelagen fylhkentjïelte/jeatjah åarjelsaemien fylhkentjïelth, tjïelth jïh Nordlaanten Fylhkenålma.

MAALLE ÅARJELSAEMIEN LOHKEHTÆJJAVEARMAN:

6.4 JEATJAH LAAVENJOSTOERÅAJVARIMMIEH: Viehkiehtidh tseegkedh jih tjirrehtidh mentovprogrammem learoehkidie /studentide saemien gielesierehtimmesne.

Vaarome/haestemh:

Mentovreprogramme jih gielesiesie leah vuekieh mah daamtaj neebnesuvvieh jaarjelsaemien gielesierehtimmesne. Diihte dan avteste dihte teoretihkeles lierehtimmie maam skuvlesne aadtje, ij oktegh darjoeh guktie saemien akte jielije gielesjædta, dan guhkiem dan soe vaenie sijjeh gaaavnesieh gusnie maahta gielem nuhtjedh. Daate akte stoerre haesteme jaarjelsaemien dajvesne.

Aadtjodh saemiestidh gosse iemie saemiestidh; barkosne, staaakedimmesne jih ovnessie darjoeminie – aktem jeatjah saarhts gielesierehtimmiem jih gielesjearsoesvoetem vadta. Uvtemes dle geerve almetjh mah gielesiesine jih mentovreprogrammene atnasuvvieh. Dah dam aarkebiejjien njaalmeldh gielem haalvoeh, jih leah maaje lissine tjielke guedtijh aerpievuekeste. Men jeenjesh dejstie eah doesth lohkehtæjjine årrohdh.

Jis kuvsjh oornesuvvieh dejtie mah edtjeh mentovrine årrohdle sán jienebh jaarjelsaemien gieles- jih aerpievuekien guedtijh sijhtieh soptsestimmiegiejmine årrohd studentide mah jaarjelsaemien oohpehtimmiem vaeltieh, jih gieleshaarjanimesne maanagiertine, maadthskuvline jih jaarhkeskuvline.

Råajvarimmien bijre: Gielesjarnges Gielem nastedh lea laavenjostosne HiNT'ine aktine mentovreprogrammene nierhkele jaarjelsaemien lierehtæmman, akten maallen mietie Upejmen universiteeteste/gielesjarngeste Staaresne. Voestes tjaaanghkoeh 12 mentovrigujmie Snåasesne eelki tsiengelen 2013. Ussjedamme daam programmem tjirrehtidh goh akte desentraliseradamme oornege.

Aajkoe: Aajkoe lea dam njaalmeldh smaaregielem sertiesidh, «aarkebiejjien gieles», goh akte lissietahke dan byjjes teoretihkeles gielesierehtæmman. Haarjanidh soptsestidh lea vihkeles dan avteste gielesijjeh faaatesieh, jih gieletsagkesh heerredidh.

Laavenjostoeguejmieh:

Akte iemie laavenjostoessijjie mentovreprogrammene bijre sæjhta fylhkentjielten raallan jih funksjovnen tjirrh årrohd jaarjelsaemien gielesjarngine.

7.0 Äeniedimmie

Regijovnaale dahkoesojkesje äarjelsaemien gielese jih kultuvrese lea dorjesovveme dan ävteste:

- Äarjelsaemie giele lea tjielkestamme goh akte itjmies hävhtadihks giele, jih dan ävteste aktem sjiere fokusem äädtjeme nasjovnaale laakine jih soejkesjinie, jih nasjovnaale saemiepolitihkesne.
- Noerhte-Trööndelagen fylhkentjielte aktem orre räällam äädtjoeji goh regijovnaale gieleereremeäärgane, gosse Snåase jih Raavrevijhke guektiengielen reeremetjältine sjïdtin.
- Unnebelåhkoedåeriesmoerh jih daaroedehtemepolitihken histovrije annje nåakelaakan tsevtsieh.
- Lierehtimmie äarjelsaemien gielesne jih kultuvredaajosne ij leah nuekies hijven viertiestamme laakeviedteldihkie reaktajgumie jih learoesojkesjevierhkine. Naemhtie dovne maadthskuvlide jih jåarhkeskuvlide.
- Dïhte barkoe saemien aamhtesigumie, ovmessie daltiesinie dovne politihkeles jih byögkeles reeremisnie, mujvies, juakeme dieteråållah åtna jih faeties aktivyöki barkoe.
- Fylhkentjielte sæjhta barkoem lissiehtidh juktie laakeviedteldihkie reaktah jih sïejhme nasjovnaale saemiepolitihkem illedh rääjvarimmiejgumie jïjtsh giehtelimmiesuerkine, jih räällesne goh regijovnaale diedteaktööre.
- **Dahkoesojkesje edtja viehkiehtidh daajroem lissiehtidh jih buerebe bijjieguvviem, iktedimmiem jih ellies ussjedimmiem äädtjodh Noerhte-Trööndelagen fylhkentjielten barkosne äarjelsasemien gielen jih kultuvren gaavhtan.**

Dahkoesojkesje ållermahta diedtebarkoeh, haestemh jih rääjvarimmieh ektiedamme daase:

1. Regijovnaale reereme saemien aamhtesijstie, *Rääjvarimmiejgumie jïjtse giehtelimmesne.*
2. Regijovnaale iktedimmie saemien gielelierehtimmeste – *Regijovnaale rääjvarimmiejgumie iktedæmman saemien gielelierehtæmman abpe ööhpehtimmesne.*

Goh akte bijjemes rääjvarimmie **Regijovnaale reeremasse saemien aamhtesijstie** dle raereste aktem raeriestæjjabarkoem tseegkedh Noerhte-Trööndelagen fylhkentjieltesne. Funksjovne edtja akte bijjemes diedtem gorredidh ihke nasjovnaale laakh jih sïejhme saemiepolitihke gieletesuvvieh jih illesuvvieh gaajhkine fylhkentjielten giehtelimmiesuerkine. Daate rääjvarimmie sæjhta aaj vihkeles årodrh juktie mæhtedh nïerhkedh jih vijriesåbpoe barkedh jeatjah rääjvarimmiejgumie jïjtse giehtelimmesne.

Rääjvarimmiebielesne 1 dle rääjvarimmie nr. 9: *Formalise-radimmie räällesteh goh äarjelsaemien vierhtiejåarhkeskuvle.* aaj byöroe joekoen jolle prijoriteetem äädtjodh. Dïhte dan ävteste fylhkentjielte diedte saemien lierehtimmien ävteste jåarhkedaltesisnie lea ektiedamme Kråangken jåarhkeskuvlese goh äarjelsaemien vierhtieskuvle. Jis edtja buektiehtidh daam räällam eensilaakan utnedh, dovne aktem hijven saemien lierehtimmiefaalenassem vedtedh jih daerpies evtiedimmiebarkojne giehtelidh, dle daerpies dovne diedtebarkojne tjielkestidh jih maadthfinansieradimmiem lissiehtidh.

Regijovnaale iktedæmman saemien gielelierehtimmeste dle raeriestamme njieljie iktedimmiemaallh /rääjvarimmieh lierehtæmman saemien gielesne dennie 13-jaepien skuvlebaelesne jih jollebe ööhpehtimmesne.

Aaj daesnie dïhte voestes maalle, *Raeriestimmiediënesje äarjelsaemien lierehtæmman,* sæjhta aktem bijjemes iktedimmiefunksjovnem utnedh jih aktem ållesth, operatijve diedtem utnedh ektiedamme dejtje jeatjah maallide; ***Nænoesåbpoe biëvnesegalkeme, Äarjelsaemien lohkehtæjjaviermie jih Mentovreprogrammeh tseegkedh.***

Gosse raeriestæjjadiënesjem saemien lierehtæmman Kråangken jåarhkeskuvlese ektede, dle funksjovne sæjhta akte mihte sjïdtedh, dovne vierhtieskuvleråållesne jih aktene iktedimmiefunksjovnesne tjïelti/maadthskuvli vööste, HiNT, äarjelsaemien gielejarngh jih jeatjah diedteaktöörh saemien gielelierehtæmman.

VISJON NORD-TRØNDELAG:
**HER ALT E MULIG
- UANSETT**

- ▶ Du skal være med å bestemme
- ▶ Du skal kunne utvikle dine talenter
- ▶ Det skal være kort vei fra idé til handling
- ▶ Sammen skaper vi den beste framtida

- et ansvar for **FYLKESTINGET**
i Nord-Trøndelag